

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет Гуманітарно-педагогічний факультет

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету
(гуманітарно-педагогічний)

_____ Савицька І.М.
(підпис) (ПІБ)

« » _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
(міжнародних відносин і суспільних наук)

_____ В.о Хвіст В.О.
(підпис) (ПІБ)

« » _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

Аграрна політика США та Канади

Спеціальність

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Освітня програма

«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

_____ канд. іст. наук, доцент _____ Кравченко Н.Б.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

_____ канд. іст. наук, доцент _____ Кропивко О.М.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконав

_____ Чиркін Д.О.
(підпис) (ПІБ студента)

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет _____ гуманітарно-педагогічний _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри __ В.о. міжнародних відносин і суспільних наук _____
 __канд. іст. наук, доцент _____ **Хвіст В.О.**__
 (підпис)

« _____ » _____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

_____ Чиркіну Денису Олеговичу _____

Спеціальність

_____ 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____

(код і назва)

Освітня програма

_____ «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____

Тема _____ магістерської _____ кваліфікаційної роботи _____ **Аграрна політика США та Канади** _____, затверджена наказом ректора НУБіП України від 22.11.2024 р. №2086 "С"

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____ 1 листопада 2025 р. _____
 (рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи _____ наукові дослідження з питань _____ Аграрної політики США та Канади

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Вивчити історичні аспекти формування аграрної політики США та Канади;
2. Проаналізувати сучасні принципи та механізми реалізації аграрної політики в цих країнах;
3. Розглянути роль державної підтримки фермерів і стимулювання розвитку сільського господарства;
4. Дослідити вплив аграрної політики на експортний потенціал, продовольчу безпеку та сталий розвиток;
5. Виявити відмінності та спільні риси аграрної політики США та Канади;
6. Визначити тенденції в аграрній політиці країн в умовах глобальних викликів.

Дата видачі завдання « 27 » листопада _____ 2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Кропивко О.М. _____
 (підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Чиркін Д.О. _____

РЕФЕРАТ
магістерської роботи
студента магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»,
освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Чиркіна Дениса Олеговича
на тему:
«Аграрна політика США та Канади»

Аграрна політика США та Канади є динамічною системою, яка постійно адаптується до викликів сучасності. Україна, прагнучи до розвитку власного сільського господарства та поглиблення міжнародної співпраці, може вивчати та застосовувати досвід цих країн для вдосконалення своєї аграрної політики.

Перспективи аграрної політики США та Канади включають модернізацію систем підтримки фермерів, удосконалення механізмів субсидування, підвищення ефективності використання ресурсів, а також сприяння експорту сільськогосподарської продукції на глобальні ринки. У США особлива увага приділяється інноваціям у сільському господарстві, зокрема впровадженню точного землеробства та технологій для підвищення продуктивності. У Канаді акцент робиться на сталому розвитку, екологічних стандартах та підтримці дрібних фермерських господарств.

Україна, як країна, що прагне до інтеграції у світову економіку, може запозичити успішні практики США та Канади для реформування власного аграрного сектору. Досвід цих країн у сфері інновацій, екологізації та управління ризиками може сприяти адаптації українського сільського господарства до міжнародних стандартів. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних позначень, 8 таблиць та 2 малюнків. Загальний об'єм роботи – 108 сторінок, з них основного тексту – 101 сторінок. Список використаних джерел та літератури складається з 8 сторінок і містить 70 найменувань.

Робота присвячена сучасному стану та перспективам аграрної політики Сполучених Штатів Америки та Канади.

Ключові слова: аграрна політика, США, Канада, сільське господарство, сталий розвиток, інновації, продовольча безпека, точне землеробство, експорт.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США І КАНАДИ	11
1.1. Сутність і функції аграрної політики	11
1.2. Теоретичні підходи до формування аграрної політики: історичний розвиток та сучасні концепції	18
1.3. Порівняльний аналіз аграрної політики розвинених країн: загальні риси та відмінності	21
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США	28
2.1. Історичний розвиток аграрної політики США	28
2.2. Програми підтримки фермерів: субсидії, кредити та страхування	32
2.3. Регулювання аграрного ринку: податкова, цінова та зовнішньоторговельна політика ..	35
2.4. Вплив технологічних інновацій на розвиток сільського господарства США	41
РОЗДІЛ 3. АГРАРНА ПОЛІТИКА КАНАДИ: ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ	49
3.1. Розвиток аграрного сектору Канади: історичні передумови	49
3.2. Стратегічні напрями аграрної політики Канади	53
3.3. Підтримка дрібних та середніх фермерів: фінансові й соціальні інструменти	56
3.4. Роль екологічної складової у канадській аграрній політиці	63
РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США І КАНАДИ	70
4.1. Структурний аналіз державної підтримки аграрного сектору	70
4.2. Вплив аграрної політики на продовольчу безпеку США і Канади	75
4.3. Системи регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції	78
4.4. Виклики і перспективи аграрної політики в Північній Америці	84
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- CAP (Common Agricultural Policy — Спільна сільськогосподарська політика)
- USDA (United States Department of Agriculture — Міністерство сільського господарства США)
- AAA (Agricultural Adjustment Act — Закон про регулювання сільського господарства)
- SNAP (Supplemental Nutrition Assistance Program — Програма додаткової допомоги в харчуванні)
- CRP (Conservation Reserve Program — Програма резервування земель для консервації)
- PLC (Price Loss Coverage — Покриття втрат від цін)
- ARC (Agricultural Risk Coverage — Покриття аграрних ризиків)
- CCC (Commodity Credit Corporation — Корпорація товарного кредиту)
- GSM-102 (Export Credit Guarantee Program — Програма гарантій експортного кредиту)
- USMCA (United States–Mexico–Canada Agreement — Угода США–Мексика–Канада)
- NAFTA (North American Free Trade Agreement — Північноамериканська угода про вільну торгівлю)
- WTO (World Trade Organization — Світова організація торгівлі)
- GPS (Global Positioning System — Глобальна система позиціонування)
- ГІС (Геоінформаційна система)
- ГМО (Генетично модифіковані організми)
- ІоТ (Internet of Things — Інтернет речей)
- ЗЗР (Засоби захисту рослин)
- COT (Світова організація торгівлі / World Trade Organization)
- OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку / Organisation for Economic Co-operation and Development)

AAFC (Agriculture and Agri-Food Canada — Міністерство сільського господарства та агропродовольства Канади)

FCC (Farm Credit Canada — Канадська кредитна корпорація для фермерів)

CRA (Canada Revenue Agency — Агентство доходів Канади)

CAP (Canadian Agricultural Partnership — Канадське партнерство в сільському господарстві)

AFMI (Agri-Food Management Institute — Інститут управління агропродовольством)

ICIP (Investing in Canada Infrastructure Plan — План інвестицій в інфраструктуру Канади)

EFP (Environmental Farm Plan — План екологічного управління фермою)

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Аграрна політика є однією з ключових складових національної політики будь-якої держави, що має розвинений сільськогосподарський сектор. У випадку таких країн, як Сполучені Штати Америки та Канада, аграрна політика відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні не лише внутрішнього економічного балансу, а й глобального аграрного ландшафту. Обидві країни мають величезні території, родючі ґрунти, високий рівень механізації та технологізації агровиробництва, а також потужну державну підтримку аграрного сектору. Сільське господарство США та Канади стало не лише внутрішнім джерелом продовольчої безпеки, а й потужним експортно-орієнтованим сектором, що має вплив на світові ринки продовольства.

У США аграрна політика формувалася під впливом як економічних, так і політичних чинників, що відображалось у прийнятті численних програм підтримки фермерів, регуляторних заходів, розвитку досліджень та інновацій. Подібна ситуація і в Канаді, де уряд також активно підтримує фермерів, зберігаючи баланс між економічною ефективністю, екологічною відповідальністю та соціальною стабільністю в сільських регіонах.

Однак, попри спільні риси, аграрна політика США і Канади має низку відмінностей, які формуються під впливом національних особливостей, політичних традицій, географічного розташування, кліматичних умов та ролі фермерських об'єднань. Аналіз цих політик дозволяє виявити ефективні механізми підтримки сільського господарства, оцінити їх вплив на економіку та соціум, а також зробити висновки, які можуть бути корисними для інших країн, включаючи Україну.

Актуальність дослідження аграрної політики США та Канади зумовлена кількома важливими чинниками. По-перше, обидві країни є світовими лідерами у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції, що надає їхнім політичним стратегіям глобального значення. Їхній досвід дозволяє

оцінити, як державне регулювання може впливати на конкурентоспроможність аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки та стабільність аграрних ринків.

По-друге, в умовах глобальних викликів, таких як зміна клімату, нестабільність цін на продовольство, геополітична напруга та зростання населення планети, аграрна політика набуває ще більшого значення. США та Канада демонструють підходи до адаптації аграрного сектору до нових умов через інновації, цифровізацію, екологічні практики та фінансові інструменти підтримки фермерів.

По-третє, для України як аграрної держави, що активно реформує свій сільськогосподарський сектор та прагне до інтеграції у світові ринки, досвід США та Канади може бути надзвичайно корисним. Зіставлення підходів до державного регулювання, систем субсидій, аграрного страхування, підтримки малих і середніх фермерських господарств дозволяє сформуванню бачення ефективної, адаптивної та конкурентоспроможної аграрної політики.

Таким чином, аналіз аграрної політики США та Канади є важливим з теоретичної, практичної та прикладної точки зору. Він дозволяє глибше зрозуміти принципи функціонування сучасного аграрного ринку, оцінити ефективність державного втручання у сільське господарство, а також сприяє формуванню стратегічних підходів до розвитку аграрного сектору в інших країнах.

Мета дослідження. Проаналізувати аграрну політику США та Канади, визначити основні напрями її розвитку, ефективність реалізації та роль в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.

Спираючись на мету роботи, можна виділити наступні її завдання, які будуть вирішені у цій роботі:

- Вивчити історичні аспекти формування аграрної політики США та Канади;
- Проаналізувати сучасні принципи та механізми реалізації аграрної політики в цих країнах;

- Розглянути роль державної підтримки фермерів і стимулювання розвитку сільського господарства;
- Дослідити вплив аграрної політики на експортний потенціал, продовольчу безпеку та сталий розвиток;
- Виявити відмінності та спільні риси аграрної політики США та Канади;
- Визначити тенденції в аграрній політиці країн в умовах глобальних викликів.

Об’єкт дослідження. Аграрна політика США та Канади.

Предмет дослідження. Механізми, інструменти та результати реалізації аграрної політики в США та Канаді.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: аналізу й синтезу у процесі збирання наукових обґрунтувань, типологічний та діалектичний методи під час аналізу та узагальнення практичного і теоретичного матеріалу, компаративістський, а також принцип цілісності (розкладання об’єкта аналізу на частини для розуміння його структури).

Теоретична значущість отриманих результатів полягає у поглибленні розуміння теоретичних засад аграрної політики США і Канади, зокрема її функцій, еволюції та сучасних моделей реалізації. У процесі дослідження проведено узагальнення наукових підходів до трактування сутності аграрної політики та здійснено порівняльний аналіз основних концепцій, що використовуються в розвинених країнах Північної Америки. Результати дозволяють розширити теоретичну базу знань у сфері державного регулювання аграрного сектору та можуть бути використані для подальших наукових досліджень у галузі міжнародних відносин (зокрема економічних), розробці компонентів освітніх програм спеціальності “міжнародні відносини”.

Прикладна цінність дослідження полягає в можливості використання узагальненого досвіду США і Канади для обґрунтування напрямів удосконалення аграрної політики в Україні. Проведене дослідження сприяє

формуванню уявлення про практичні інструменти підтримки аграрного сектора, які можуть бути адаптовані в українському контексті. Отримані висновки можуть бути використані у навчальному процесі, при підготовці курсових і кваліфікаційних робіт, а також як аналітична база для практиків та подальших досліджень.

Інформаційною базою дослідження стали опубліковані праці вітчизняних і зарубіжних авторів, наукові статті з фахових журналів, підручники, монографії, а також студентські наукові роботи, що стосуються питань аграрної політики, державного регулювання сільського господарства, міжнародного досвіду функціонування аграрного ринку. Відбір літератури здійснювався з урахуванням актуальності, наукової цінності та відповідності тематиці дослідження.

Апробація результатів дослідження Основні теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, отримані в процесі наукового дослідження, були апробовані шляхом участі у наукових заходах, а саме:

1. Матеріали дослідження були оприлюднені на II-й науково-практичній конференції за міжнародною участю *«Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи»*, що відбулася у Хмельницькому національному технічному університеті. Тези опубліковано у збірнику конференції (Том 2, 2025. – 728 с.) за науковою редакцією О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка.
[DOI: 10.5281/zenodo.15041563](https://doi.org/10.5281/zenodo.15041563).
2. Окремі результати дослідження були презентовані на міжнародній науково-практичній конференції *«Українська дипломатія: становлення, розвиток та перспективи»* (м. Київ, 10 квітня 2025 р.), що сприяло їх фаховому обговоренню в академічному середовищі та отриманню професійних відгуків. Тези опубліковано у збірнику конференції (Київ, 2025. С.263-265).
https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u362/konferenciya_zbirnik.pdf

Робота складається зі вступу, переліку умовних позначень, чотирьох розділів, 8 таблиць, 2 малюнків, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США І КАНАДИ

1.1. Сутність і функції аграрної політики

Аграрна політика є одним із найважливіших напрямів державного регулювання, оскільки вона забезпечує не лише продовольчу безпеку країни, її соціально-економічну стабільність, сталий розвиток сільських територій, формування екологічно орієнтованих моделей господарювання та інтеграцію аграрного сектору в глобальну економічну систему. У сучасних умовах трансформаційних процесів, коли світова економіка зазнає суттєвих змін під впливом глобалізації, зміни клімату, технологічних інновацій і геополітичних викликів, сутність аграрної політики набуває нових змістовних акцентів. Вона вже не обмежується суто виробничими завданнями, а охоплює широкий спектр соціальних, екологічних, інституційних та ринкових компонентів, що робить її багатовимірною і стратегічно важливою сферою національної політики.

Таблиця 1.1

Сутність аграрної політики

№	Автор(и) та джерело [порядковий номер]	Поняття сутності аграрної політики (цитата / основні ідеї)
1	Кононенко О. Європейські практики підтримки сталого розвитку сільських територій у контексті вдосконалення земельних відносин [11]	Аграрна політика розглядається як інструмент підтримки сталого розвитку сільських територій через вдосконалення земельних відносин, підвищення соціально-економічного статусу сільських громад і збереження природного середовища.
2	Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні [9]	Аграрна політика визначається як система державних заходів, спрямованих на підтримку виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності аграрного виробництва та стабілізацію ринку.

3	Воскобійник Ю. П. Аграрна політика США у період постіндустріальної трансформації [6]	Аграрна політика – це інструмент державного впливу, що забезпечує конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу в умовах глобалізації, підтримує інновації та адаптацію до ринкових змін.
4	Погорелова О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку [24]	Сутність аграрної політики полягає у створенні збалансованих умов для розвитку сільського господарства з урахуванням екологічних, соціальних і економічних аспектів, орієнтованих на сталий розвиток.

Джерело: сформовано автором

Попри усталений погляд, що аграрна політика є лише засобом підтримки сільськогосподарського виробництва, її роль набагато ширша. Сутність аграрної політики полягає в гармонізації інтересів усіх суб'єктів аграрного сектору – від дрібних фермерів до великих аграрних корпорацій, а також у забезпеченні збалансованого розвитку галузі з урахуванням потреб держави, суспільства й довкілля. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на регулювання аграрного ринку, стимулювання інновацій, захист вітчизняного виробника, забезпечення справедливих умов конкуренції та соціальної захищеності сільського населення. У цьому контексті аграрна політика виконує не лише економічну, а й соціальну функцію, оскільки сільське господарство є джерелом зайнятості, збереження традиційного укладу життя, культурної ідентичності та просторової рівноваги в національному господарстві.

У сучасному світі, де переважають знання, інновації та інформаційні технології, аграрна політика набуває нових форм, інтегруючи інструменти цифрового управління, автоматизації виробництва, прецизійного землеробства, біотехнологій та стійких екосистемних підходів. Трансформація аграрної політики відбувається під впливом міжнародних зобов'язань, зокрема в межах СОТ, Європейського Союзу, а також інших

міжнародних угод, які формують рамки державної підтримки агросектору. Водночас глобальні проблеми, як-от зміна клімату, втрата біорізноманіття, деградація ґрунтів і водних ресурсів, накладають додаткові вимоги до змісту аграрної політики, яка повинна бути екологічно чутливою та кліматично адаптивною [1].

Суттєвим елементом аграрної політики є інституційне забезпечення – законодавча база, органи виконавчої влади, механізми фінансування, дорадчі служби, дослідницькі установи, інститути аграрної освіти та професійної підготовки. Якість інституцій безпосередньо впливає на ефективність реалізації аграрної політики, адже саме вони формують рамкові умови для прийняття рішень, розподілу ресурсів, моніторингу результатів та адаптації до нових викликів. Недосконалість інституційного середовища, корупційні ризики, нестабільність законодавства або неузгодженість між секторальними політиками можуть суттєво знижувати результативність аграрної політики, перетворюючи її на інструмент латання кризових ситуацій замість довгострокового стратегічного управління розвитком сільського господарства [15].

Особливої уваги в контексті сучасної аграрної політики набуває проблема нерівномірного розвитку сільських територій, яка призводить до міграції населення, занепаду інфраструктури, депопуляції та соціальної деградації. Тому в багатьох країнах аграрна політика включає в себе не лише агровиробничі аспекти, а й політику сільського розвитку, що спрямована на підвищення якості життя в сільській місцевості, доступу до базових послуг, освіти, охорони здоров'я, культури, підтримки малого і середнього підприємництва. У цьому випадку аграрна політика виступає синергетичним елементом ширшої регіональної політики, де ключовими є не лише економічні показники, а й соціальні стандарти, забезпечення рівних можливостей і соціальної справедливості.

Актуальність аграрної політики зростає також у зв'язку з глобальними загрозами продовольчій безпеці, які спричинені як воєнними конфліктами,

економічними кризами, так і порушеннями ланцюгів постачання, епідеміями та кліматичними катаклізмами. Забезпечення стійкого внутрішнього виробництва продуктів харчування, стратегічні запаси, підтримка місцевих товаровиробників, розвиток логістичної інфраструктури – усе це стає стратегічними завданнями аграрної політики в національному вимірі. З іншого боку, інтеграція в міжнародні ринки вимагає від аграрної політики створення конкурентоспроможного, інноваційного, експортно-орієнтованого аграрного сектору, здатного відповідати на потреби зовнішнього попиту, дотримуватися стандартів якості, екологічних норм і правил етичного ведення бізнесу [16].

Сучасна аграрна політика не може бути ефективною без наукового та освітнього підґрунтя. Дослідження аграрної економіки, прогнозування розвитку ринків, оцінка кліматичних ризиків, моделювання політик, запровадження новітніх агротехнологій – усе це потребує серйозної наукової підтримки. У цьому контексті важливим завданням аграрної політики є розвиток системи аграрної науки, створення сприятливих умов для інноваційної діяльності, трансферу технологій та взаємодії між наукою, бізнесом і державою. Крім того, критично важливим є розвиток аграрної освіти, формування нового покоління аграріїв, які володіють сучасними знаннями, є відкритими до інновацій, мислять системно і діють відповідально щодо природи, суспільства та економіки [7].

Сутність аграрної політики полягає також у вмінні реагувати на виклики часу, адаптуватися до змін і водночас забезпечувати стабільність. Це своєрідне балансування між підтримкою традиційного агровиробництва та стимулюванням переходу до нових моделей господарювання – сталих, енергоефективних, орієнтованих на ринок і соціально відповідальних. Саме в цьому контексті аграрна політика виступає інструментом довгострокового стратегічного управління розвитком аграрного сектору, який повинен бути гнучким, відкритим до інновацій, інклюзивним і результативним. Вона повинна будуватися на засадах наукової обґрунтованості, прозорості, участі всіх зацікавлених сторін і системності дій.

Однією з ключових функцій аграрної політики є економічна, яка реалізується через підтримку ефективного аграрного виробництва, стимулювання інвестицій у сільське господарство, розвиток агропромислового комплексу, забезпечення доступу аграріїв до ресурсів, технологій і фінансування. У цьому контексті аграрна політика спрямована на створення конкурентоспроможного, рентабельного та інноваційного аграрного сектору, здатного адаптуватися до вимог сучасного ринку та забезпечити не лише внутрішні потреби держави, а й експортний потенціал. Економічна функція аграрної політики полягає також у формуванні цінової політики, підтримці доходів сільськогосподарських виробників, розвитку інфраструктури та створенні умов для ефективного функціонування аграрного ринку [10].

Іншою важливою функцією є соціальна, яка полягає у забезпеченні гідного рівня життя для сільського населення, збереженні соціальної структури села, підтримці зайнятості та розвитку сільських територій. Сільське господарство є не лише джерелом виробництва харчових продуктів, а й середовищем проживання мільйонів людей, що зумовлює потребу в соціально орієнтованій аграрній політиці. Соціальна функція передбачає розвиток системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культурного життя на селі, а також боротьбу з бідністю, демографічною депопуляцією і соціальною ізоляцією сільських громад. Ця функція має глибокий гуманітарний вимір, адже забезпечує рівність можливостей між міським і сільським населенням, сприяє зміцненню соціальної справедливості та національної згуртованості.

Не менш важливою є екологічна функція аграрної політики, яка з кожним роком набуває все більшої ваги в контексті глобальних кліматичних змін, деградації природних ресурсів, зростання екологічних загроз та потреби у переході до сталого розвитку. Сучасна аграрна політика має сприяти запровадженню екологічно безпечних технологій, збереженню родючості ґрунтів, раціональному використанню водних ресурсів, захисту

біорізноманіття, зменшенню викидів парникових газів та формуванню екосистемного підходу до агровиробництва. Екологічна функція аграрної політики виявляється також у стимулюванні органічного землеробства, екологічної сертифікації продукції, розвитку агролісівництва та відновлення деградованих земель. Ця функція має не лише локальне, а й глобальне значення, оскільки стан аграрної екосистеми однієї країни впливає на кліматичні й екологічні процеси у світовому масштабі [5].

Регуляторна функція аграрної політики полягає в упорядкуванні взаємовідносин між усіма учасниками аграрного ринку, визначенні правових, економічних та інституційних рамок функціонування аграрного сектору. Вона охоплює питання нормативно-правового регулювання, ліцензування, контролю за якістю продукції, моніторингу ринкових процесів, антимонопольної політики та захисту прав споживачів. Регуляторна функція забезпечує прозорість і стабільність аграрного середовища, формує довіру з боку бізнесу та суспільства, знижує ризики для інвесторів і стимулює розвиток нових форм господарювання. Успішна реалізація цієї функції вимагає ефективних інститутів державного управління, дотримання принципів верховенства права, чесної конкуренції та участі громадськості в процесах прийняття рішень.

Інноваційно-технологічна функція аграрної політики пов'язана з підтримкою науково-дослідної діяльності, впровадженням сучасних аграрних технологій, розвитком цифрового землеробства, автоматизації, роботизації, біотехнологій і штучного інтелекту в агросекторі. У сучасній економіці, де знання і технології є ключовими чинниками конкурентоспроможності, аграрна політика має створювати сприятливі умови для генерації інновацій, трансферу технологій, розвитку аграрних стартапів, співпраці науки, освіти й бізнесу. Ця функція передбачає підтримку аграрної освіти, професійної підготовки кадрів, розвиток дорадчих служб і інформаційних платформ. Технологічне оновлення сільського господарства є критично важливим для підвищення

продуктивності, якості продукції, ефективності використання ресурсів та зменшення залежності від імпорту агротехнологій.

Інтеграційна функція аграрної політики проявляється у забезпеченні включення національного аграрного сектору в глобальні продовольчі ланцюги, участі в міжнародній торгівлі, виконанні міжнародних зобов'язань у сфері аграрної політики, адаптації до вимог міжнародних стандартів і практик. Сучасна аграрна політика не може існувати ізольовано, вона повинна враховувати глобальні ринкові тенденції, вимоги екологічної та соціальної відповідальності, принципи сталого розвитку та доброчесності у виробничих і торговельних процесах. Інтеграційна функція включає також питання гармонізації законодавства, відкриття нових ринків, підтримки експорту, участі в міжнародних аграрних програмах, адаптації до змін митної політики та геополітичної кон'юнктури [10].

Функції аграрної політики мають багатогранний характер і охоплюють ключові сфери суспільного життя – економіку, соціум, екологію, інституційну сферу та міжнародну взаємодію. Ефективна аграрна політика здатна забезпечити продовольчу безпеку, стійкий розвиток сільського господарства, поліпшення якості життя на селі, збереження природного середовища та конкурентоспроможність країни на світовому аграрному ринку. Її успішне функціонування залежить від здатності держави до стратегічного планування, узгодженості політик, залучення інтересів усіх стейкхолдерів та постійного оновлення підходів до управління аграрною сферою. У добу стрімких змін аграрна політика має залишатися гнучкою, орієнтованою на результат і відкритою до інновацій, адже саме вона формує основу майбутнього продовольчого, соціального та екологічного добробуту нації.

Отже, сутність аграрної політики полягає в її багатовимірності, стратегічній важливості та гнучкості щодо змінних умов розвитку. Вона не є суто економічною категорією, а охоплює соціальні, екологічні, культурні, технологічні й інституційні аспекти. Ефективна аграрна політика є гарантією стабільності країни, інструментом розвитку національного господарства та

основою добробуту сільського населення. Її результативність залежить від узгодженості дій держави, бізнесу, науки й громадськості, а також від спроможності інтегрувати кращі світові практики з урахуванням національних особливостей. У сучасному світі аграрна політика має бути не лише реактивною, а й проактивною, такою, що передбачає зміни, формує тренди і слугує фундаментом для стійкого та збалансованого розвитку аграрного сектору.

1.2. Теоретичні підходи до формування аграрної політики: історичний розвиток та сучасні концепції

Формування аграрної політики є складним і багатовимірним процесом, що відображає як історичні особливості розвитку суспільства, так і сучасні виклики глобального масштабу. Впродовж тривалого історичного періоду підходи до аграрної політики змінювалися відповідно до соціально-економічних умов, технологічного прогресу, політичної ідеології та домінуючих наукових доктрин. Теоретичні основи аграрної політики формувалися поступово, спираючись на уявлення про роль сільського господарства в національному господарстві, специфіку аграрних відносин, функції держави та характер взаємодії між учасниками аграрного ринку. Аналіз історичних етапів і сучасних концепцій дозволяє глибше зрозуміти сутність аграрної політики, визначити її тенденції та перспективи розвитку [24].

Історичний розвиток аграрної політики бере свій початок ще з часів античності, коли землеробство було основною формою господарювання. Уже в цей період з'являються перші форми державного впливу на аграрну сферу, пов'язані з розподілом земель, оподаткуванням, організацією іригаційних систем. У середньовіччі аграрні відносини базувалися на феодалській власності, і аграрна політика обмежувалась інтересами феодалів та церкви.

Проте саме в цей час виникають перші уявлення про необхідність державного втручання для підтримки продовольчого забезпечення. У період меркантилізму аграрна політика орієнтувалася на збільшення внутрішнього виробництва, захист національного ринку та контроль над аграрним експортом.

У Новий час із розвитком капіталізму та ринкових відносин виникають нові підходи до аграрної політики. Класична економічна школа, представлена Адамом Смітом і Давідом Рікардо, обстоювала ідею невтручання держави в аграрну сферу, вважаючи ринок найкращим регулятором економічних процесів. Проте на практиці навіть у цей період держава не відмовлялася від аграрного регулювання, особливо в умовах криз, неврожаїв і соціальних заворушень. З другої половини XIX століття, під впливом індустріалізації та урбанізації, роль сільського господарства починає зменшуватися, що стимулює формування нових форм державної підтримки аграрного сектору [17].

Справжній прорив у розвитку аграрної політики відбувся в XX столітті. Світові війни, економічні кризи, зростання населення та загроза голоду змусили більшість країн запровадити активні форми аграрного втручання. Одним із перших системних підходів до аграрної політики став кейнсіанський, який обґрунтовував необхідність державної участі в регулюванні ринку з метою забезпечення економічної стабільності, зайнятості та соціального захисту. У цьому контексті аграрна політика включала підтримку цін, субсидії, інвестиції в інфраструктуру, державні закупівлі та програми модернізації сільського господарства. Особливо яскраво ці підходи проявилися у США в межах «Нової угоди» Франкліна Рузвельта, яка передбачала масштабну підтримку фермерства в умовах Великої депресії.

У другій половині XX століття розпочинається етап інституціоналізації аграрної політики. З'являються спеціалізовані державні установи, розробляються довгострокові програми розвитку аграрного сектору, впроваджуються нові форми регулювання. Водночас під впливом

неоліберальних ідеологій у 80–90-х роках ХХ століття в ряді країн починається процес демонтажу надмірного державного втручання, зниження субсидій, дерегуляції та відкриття внутрішніх ринків. Цей період ознаменувався пошуком балансу між ринковими механізмами і державною підтримкою, а також зміщенням акцентів на розвиток конкурентоспроможності та інтеграцію в глобальні ринки [15].

Сучасні теоретичні підходи до формування аграрної політики відзначаються різноманіттям і прагненням до комплексності. Одним із домінантних підходів є концепція сталого розвитку, яка інтегрує економічні, соціальні та екологічні цілі аграрної політики. У межах цього підходу акцент робиться не лише на зростанні виробництва, а й на збереженні ресурсної бази, забезпеченні соціальної справедливості, зниженні негативного впливу на довкілля та підтримці міжпоколінної рівноваги. Політика сталого розвитку передбачає інтеграцію екологічно орієнтованих інструментів, розвиток органічного землеробства, підтримку малих форм господарювання та сприяння регіональному балансу.

Інший важливий напрям сучасного теоретичного осмислення аграрної політики пов'язаний з інституціональною економікою. Цей підхід розглядає аграрну політику як систему правил, норм, організацій та механізмів, які визначають поведінку економічних агентів. Інституціоналісти підкреслюють важливість прав власності, ефективного врядування, прозорості ринку, забезпечення правового захисту та ролі держави як арбітра, який забезпечує стабільність правил гри. Аграрна політика в цьому контексті повинна забезпечувати передбачуваність, довіру, ефективне функціонування ринку та залучення інвестицій.

Значного поширення набув і підхід аграрної політики як частини соціальної політики. У сучасних умовах, коли сільське населення нерідко зазнає економічної, соціальної й територіальної маргіналізації, аграрна політика має відповідати за забезпечення базових соціальних прав – доступ до землі, освіти, медичної допомоги, інфраструктури та можливостей для

самореалізації. Такий підхід підкреслює значення соціальних програм, розвитку людського капіталу, збереження культурної спадщини та сприяння участі громадян у формуванні місцевої аграрної політики [14].

У межах глобалізованої економіки розвивається й концепція інтернаціоналізації аграрної політики. Вона акцентує на необхідності гармонізації національної політики з міжнародними угодами, торговими нормами, екологічними зобов'язаннями, стандартами якості та принципами добросовісної конкуренції. Це особливо важливо в умовах інтеграційних процесів, таких як участь у Світовій організації торгівлі, Європейському Союзі або інших міжнародних об'єднаннях. Такий підхід формує нові виклики для національних урядів, які повинні збалансовувати внутрішні потреби з глобальними обмеженнями та вимогами.

Отже, теоретичні підходи до формування аграрної політики пройшли довгий еволюційний шлях – від епізодичного втручання в античності до комплексної, інтегрованої, багаторівневої політики в умовах глобалізації. Сучасні концепції аграрної політики базуються на поєднанні економічної ефективності, соціальної справедливості, екологічної відповідальності та інституційної спроможності. Розуміння цих підходів дозволяє не лише критично оцінити поточні політичні рішення, а й сформувані стратегічні напрями для побудови ефективної аграрної політики, що відповідає сучасним і майбутнім викликам.

1.3. Порівняльний аналіз аграрної політики розвинених країн: загальні риси та відмінності

Аграрна політика розвинених країн світу є складним і багатогранним явищем, яке формується під впливом багатьох економічних, соціальних, політичних та екологічних факторів. Незважаючи на те, що кожна держава має свої історичні особливості, економічні пріоритети та структурні

характеристики аграрного сектору, існують спільні риси, що об'єднують аграрну політику розвинених країн, а також помітні відмінності, які зумовлені унікальним контекстом кожної країни. Порівняльний аналіз аграрної політики таких країн дає змогу краще зрозуміти сучасні тенденції, механізми регулювання та інструменти підтримки сільського господарства, а також визначити найкращі практики та виклики, з якими стикається аграрний сектор у різних економічних системах [18].

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз аграрної політики розвинених країн: загальні риси та відмінності

Критерій	США	Канада	ЄС	Японія
Основні цілі аграрної політики	Підтримка конкурентоспроможності, інновації	Підтримка сімейних ферм, експорт	Стабільність доходів фермерів, екологія	Забезпечення продовольчої безпеки
Форми державної підтримки	Прямі дотації, страхування врожаю	Прямі дотації, податкові пільги	Прямі платежі, екологічні програми	Дотації, субсидії на сільгосптехніку
Рівень державного регулювання	Помірний, орієнтований на ринок	Помірний, підтримка експорту	Високий, чітке регулювання і стандарти	Високий, жорстке регулювання ринку
Екологічні ініціативи	Зростаючий інтерес до сталого землеробства	Помірна підтримка, стимулювання екології	Розвинуті програми охорони довкілля	Активна підтримка органічного землеробства
Підтримка малих фермерів	Обмежена, орієнтація на великі господарства	Висока, особлива увага сімейним фермам	Висока, спеціальні програми для дрібних фермерів	Значна підтримка, збереження традиційних господарств

Торгівельна політика	Активна підтримка експорту, відкриті ринки	Орієнтація на експорт, угоди з США та ЄС	Захист внутрішнього ринку, протекціонізм	Захист внутрішнього ринку, обмеження імпорту
----------------------	--	--	--	--

Джерело: сформовано автором

Однією з головних спільних рис аграрної політики розвинених країн є активне державне регулювання аграрного сектора, спрямоване на забезпечення стабільності виробництва, продовольчої безпеки, підтримку доходів фермерів та захист навколишнього середовища. Незважаючи на різні підходи до ступеня втручання держави, більшість розвинених країн визнають необхідність підтримки аграрного сектору, який часто зазнає впливу зовнішніх чинників – від кліматичних змін до коливань світових цін. Крім того, у таких країнах розвинена система аграрних субсидій, кредитування, страхування ризиків і програм модернізації, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності агровиробництва.

Ще однією характерною рисою є значна увага до сталого розвитку сільських територій. Розвинені країни розглядають аграрну політику не лише як інструмент стимулювання виробництва, а й як засіб забезпечення соціальної стабільності на селі, збереження культурної спадщини, розвитку інфраструктури, освіти та охорони здоров'я. З цією метою діють комплексні програми розвитку сільських регіонів, які включають фінансову підтримку малого і середнього фермерства, стимулювання органічного землеробства, інвестиції в екологічні технології, розвиток сільського туризму та інші ініціативи, що підвищують якість життя в сільській місцевості [22].

Проте, поряд із загальними рисами, аграрна політика розвинених країн має й суттєві відмінності, що зумовлені різними історичними, географічними, економічними та політичними факторами. Наприклад, аграрна політика країн Європейського Союзу формується в рамках спільної сільськогосподарської

політики (CAP), яка базується на двох стовпах – підтримці виробництва та розвитку сільських територій. CAP передбачає значний рівень дотацій, які отримують фермери, і водночас жорсткі екологічні вимоги до ведення господарства. Особливістю є прагнення до екологізації сільського господарства, зменшення негативного впливу на довкілля, збереження біорізноманіття та стимулювання сталого використання ресурсів.

У Сполучених Штатах Америки аграрна політика історично була більш орієнтована на підтримку великих агропромислових комплексів та експортерів, а також на розвиток інновацій і технологічного оновлення сільського господарства. США використовують різноманітні інструменти, включно з субсидіями, страховими програмами, грантами на дослідження, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності на світових ринках. Водночас американська аграрна політика традиційно менш регламентована з точки зору екологічних норм порівняно з ЄС, хоча останнім часом і в США зростає увага до екологічної складової [36].

Канада поєднує в своїй аграрній політиці елементи як європейського, так і американського підходів. Тут акцент робиться на підтримці фермерів, захисті внутрішнього ринку, розвитку інновацій, а також на соціальній підтримці сільських громад. Канада має розвинену систему страхування врожаю, підтримку експорту та просування екологічно чистої продукції. Особливістю канадської аграрної політики є значна увага до розвитку сільських територій і забезпечення рівності доступу до ресурсів для різних груп населення, зокрема корінних народів.

Щодо Японії та Південної Кореї, їх аграрна політика характеризується сильним захистом внутрішнього ринку через високі тарифи і квоти на імпорт, що зумовлено обмеженими ресурсами і потребою збереження національного аграрного потенціалу. Ці країни також приділяють велику увагу інноваціям, автоматизації і високій технологічності сільського господарства, що дозволяє компенсувати обмежені земельні ресурси і підтримувати високу

продуктивність. Соціальна функція аграрної політики тут проявляється у підтримці фермерських сімей і збереженні традиційних сільських громад.

Загалом порівняльний аналіз показує, що попри різницю в історичних траєкторіях і політичних моделях, аграрна політика розвинених країн все більше наближається до концепції сталого розвитку, яка інтегрує економічні, соціальні та екологічні цілі. Спільним є усвідомлення важливості продовольчої безпеки, підтримки фермерства, збереження навколишнього середовища та розвитку сільських територій. Однак інструменти досягнення цих цілей та пріоритети можуть суттєво відрізнятись залежно від конкретного національного контексту [29].

Водночас варто зазначити, що аграрна політика розвинених країн постійно перебуває в процесі трансформації, реагуючи на глобальні виклики – кліматичні зміни, коливання світових ринків, технологічний прогрес, демографічні зсуви та геополітичні ризики. Ці обставини зумовлюють посилення інтеграції екологічних та соціальних аспектів у аграрну політику, пошук нових форм державної підтримки, розвиток міжнародного співробітництва та інноваційних підходів до управління аграрним сектором.

Таким чином, порівняльний аналіз аграрної політики розвинених країн виявляє як спільні фундаментальні риси, що визначають роль держави у підтримці агросектору, так і відмінності, що зумовлені унікальними національними особливостями. Розуміння цих особливостей дозволяє розробляти більш ефективні політичні рішення, адаптовані до конкретних умов, а також сприяє поширенню найкращих світових практик, що забезпечують сталий розвиток аграрної сфери в глобальному масштабі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Аграрна політика за своєю природою є багатограним, стратегічно значущим і гнучким інструментом, який швидко адаптується до мінливих умов. Вона виходить далеко за межі суто економічної сфери й одночасно охоплює соціальні, екологічні, культурні, технологічні та інституційні виміри. Якісна аграрна політика забезпечує стабільність держави в цілому, слугує потужним рушієм національної економіки та формує основу гідного життя сільських жителів. Її успіх визначається рівнем координації між державою, бізнесом, науковою спільнотою та громадськістю, а також здатністю органічно поєднувати кращі міжнародні практики з національною специфікою. У сучасних умовах аграрна політика має бути не лише реакцією на поточні виклики, а й випереджальною стратегією, що прогнозує зміни, задає тренди та створює міцний фундамент для стійкого й гармонійного розвитку всього аграрного сектору.

Теоретичні засади аграрної політики пройшли тривалу еволюцію: від епізодичних заходів регулювання в давнину до складної, багат шарової та інтегрованої системи в епоху глобалізації. Сучасні концепції ґрунтуються на збалансованому поєднанні економічної ефективності, соціальної справедливості, екологічної відповідальності та сильних інститутів. Таке розуміння дає можливість не тільки критично оцінювати нинішні політичні кроки, а й розробляти далекоглядні стратегії стратегічні орієнтири, які відповідатимуть як сьогоденним реаліям, так і майбутнім викликам.

Порівняльне дослідження аграрної політики розвинених країн демонструє як універсальні базові принципи державної підтримки аграрного сектору, так і суттєві відмінності, зумовлені історичними, географічними та культурними особливостями кожної держави. Осмислення цих відмінностей і подібностей допомагає створювати більш точні та ефективні політичні рішення, адаптовані до місцевих умов, а також сприяє активному запозиченню

й поширенню найкращих світових практик, які гарантують довгостроковий сталий розвиток аграрної сфери в глобальному вимірі.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США

2.1. Історичний розвиток аграрної політики США

Історичний розвиток аграрної політики США – це обширна тема, що охоплює етапи від колоніального періоду до сучасності. У самому початку, ще до проголошення незалежності, американська аграрна політика фактично визначалася земельною практикою: поступове заселення Західних територій, розробка законів на кшталт Northwest Ordinances 1785–1787 та, найважливіше, Homestead Act 1862, що надавав по 160 акрів земель безоплатно новим поселенцям, сприяючи створенню незалежного малого сімейного фермерства. Ця модель землеволодіння заклала фундамент ідеалу «фермера-земелянина», поширеного в американській політичній культурі завдяки таким провідним мислителям, як Томас Джефферсон та Ендрю Джексон.

Ранній період аграрної політики США:
формування моделі сімейного
фермерства і земельної власності

Розвиток державної підтримки
сільського господарства: наукові
інновації, регулювання та програми
цінової підтримки

Сучасні тенденції аграрної політики:
продовольча допомога, ринкові
реформи та виклики XXI століття

Рис 2.1 Основні етапи розвитку аграрної політики США

1. Ранній період аграрної політики США: формування моделі сімейного фермерства і земельної власності

- Колоніальний період та закони, що стимулювали освоєння земель (Northwest Ordinances 1785–1787, Homestead Act 1862)
- Ідеал «фермера землянина» у політичній культурі (Томас Джефферсон, Ендрю Джексон)
- Розвиток інфраструктури (залізниці, канали) та перші кризи фермерства наприкінці XIX століття

2. Розвиток державної підтримки сільського господарства: наукові інновації, регулювання та програми цінової підтримки

- Створення науково-дослідної бази в USDA, система університетських земельних грантів (Smith–Lever Act 1914)
- Політика parity і спроби стабілізації фермерських доходів (1920-ті)
- Велика депресія і впровадження Agricultural Marketing Act 1929, Agricultural Adjustment Act 1933 (AAA) для контролю надвиробництва і цін

3. Сучасні тенденції аграрної політики: продовольча допомога, ринкові реформи та виклики XXI століття

- Програми харчової допомоги (Food Stamp Act 1964, SNAP) і підтримка фермерів у періоди економічних криз (1970–1980-ті роки)
- Реформа 1996 року ("Freedom to Farm") та повернення державних виплат через ринкову нестабільність
- Зростання агрокорпорацій, зниження кількості малих фермерських господарств, екологічні виклики та заклики до антимонопольної політики у 2000-х – 2020-х роках [19]

Зі зростанням залізничної мережі та урядовими субсидіями землі зрошувалися й оброблялися в промислових масштабах, хоча фермери часто переживали цикли криз – наприклад, через спад цін на світовому ринку, або надлишок продукції в останніх десятиліттях XIX століття. У відповідь на це уряд здійснював підтримку через інфраструктурні проєкти (канали, дороги,

залізницю) і розвиток системи державної підтримки досліджень у сільському господарстві, що виросла в 1890–1900-х роках до потужної науково-дослідної структури в USDA – землекористування, агрохімія, селекція, санітарна перевірка продуктів тощо. Закон Smith–Lever у 1914 році заклав основу для системи розширення знань фермерів через університети-земельні гранти, що розширювали можливості освіти і вирощування нових культурних сортів.

У 1920-х політика доктрини parity означала прагнення повернути до прибутковості фермерства на рівні 1909–1914 років, коли фермери могли продавати продукцію за високими цінами. Проте McNary-Haugen Bill його не реалізував через вето, а лише після Великої депресії 1930-х з'явилася серйозна політика підтримки фермерів через законом прийнятий Agricultural Marketing Act 1929 та згодом – Agricultural Adjustment Act 1933 (AAA). AAA встановив державні виплати фермерам за скорочення посівів, скуповував надлишки продукції, підтримував ціни через податки на обробників – таким чином стримуючи перевироблення і зміцнюючи доходи фермерів. Спочатку цей закон визнав Конституційний суд неконституційним, але його виправили й відновили у вигляді Agricultural Adjustment Act 1938, що ввів довгострокову підтримку цін і контроль виробництва [23].

Після Другої світової війни політика продовжувала еволюцію: Agricultural Act 1948 закріпив обов'язкові ціноутримуючі підтримки для базових культур, встановивши паритет на рівні 90% базового періоду й поступове прив'язування до середніх за попередні 10 років, плюс було прийнято інші акти – 1938, 1949, 1954 роки – що запровадили постійне ціноутримання, експортні субсидії, продовольчі програми, кредитні структури для фермерів, допомогу по утриманню ґрунтів та зменшенням надвиробництва.

Від 1960-х років аграрна політика починає включати програми продовольчої допомоги – Food Stamp Act 1964 заклав основу SNAP-програм, які стали важливою частиною Farm Bill і об'єднали сільськогосподарські субсидії з підтримкою харчування населення. Продовжуючи, законодавчі

пакети 1973 і 1977 років підтримували надвиробництво при високих цінах, а Reagan-ська адміністрація в 1980-х роках намагалася скоротити субсидії, але несприятлива економічна ситуація знову змусила Конгрес збільшити допомогу фермерам, додавши програми захисту навколишнього середовища – Conservation Reserve Program – і експортну підтримку.

У 1996 році була прийнята фундаментальна реформа – Federal Agriculture Improvement and Reform Act або "Freedom to Farm", яка мала звільнити фермерів від планування посівів і перейти до ринкової економіки. Проте через нестабільність цін Конгрес зрештою повернувся до виплат, і фактично витрати перевионали заплановані – очікувалося \$47 млрд, фактично витрачено понад \$121 млрд до 2002 року.

Після 2000-х Farm Bill оновлюється кожні п'ять років, і найостанніший був ухвалений у 2018 році (Agriculture Improvement Act 2018) – він передбачав витрати до \$867 млрд протягом десяти років, включаючи SNAP, страхування врожаю, підтримку консервації й дослідження. Одразу на кінець 2024 термін дії закону сплив, і довготривала невизначеність щодо майбутньої підтримки загрожувала критичною ситуацією, зокрема різким зростанням цін на молочну продукцію ("dairy cliff") та призупиненням програм для органічного фермерства й наукових досліджень [27].

Останній перепис сільського господарства в США (2022) демонструє зниження кількості малих фермерських господарств – особливо постраждали чорні фермери та невеликий бізнес. Замість них домінують великі агрокорпорації, що отримують більшість субсидій і спричиняють погіршення екологічної ситуації. Зростання концентрації агробізнесу спонукало зростаючі заклики до антимонопольних розслідувань – зокрема згадано Capper-Volstead Act 1922, який дозволяє кооперативам монополюно діяти, а також активізацію антимонопольної політики під час адміністрацій, таких як Том Вілсак (Biden administration)

Отже, політика США в аграрному секторі еволюціонувала від політики роздачі земель і підтримки сімейних фермерів через освітні та наукові

ініціативи до суто ринкової, але з постійним втручанням держави у формі субсидій, страхування, експортної підтримки та програм харчової допомоги. Після 1996 року й надалі виплати фермерів продовжувалися через політичні цикли, а останні роки характеризуються питаннями концентрації землі, екологічного впливу, зменшення числа малих фермерів та аргументами за реформу субсидійної системи.

Таким чином, аграрна політика США пройшла шлях від переважно інфраструктурної та земельної підтримки до складної мережі цінової підтримки, страхування, продовольства та екологічних програм, яка потребує перегляду в світлі сучасних викликів – збереження родючості ґрунтів, справедливої підтримки малих фермерів, боротьби з монополізацією агробізнесу та зміни клімату.

2.2. Програми підтримки фермерів: субсидії, кредити та страхування

США активно формує аграрну політику, спрямовану на підтримку фермерів і розвиток сільського господарства загалом. Частина цієї стратегії покладається на реалізацію численних програм підтримки, що включають субсидії, державні кредити та страхування врожаю, створюючи комплексний підхід до забезпечення стабільності сільськогосподарського виробництва. Субсидії надають фермерам можливість зменшити фінансовий тиск, пов'язаний з купівлею насіння, добрив, техніки та палива. Ці платежі адаптуються до ринкових коливань цін на сільгосппродукцію й мають роль буфера для виробників у разі несприятливих умов. Система субсидій також стимулює збереження родючості ґрунтів, впровадження екологічно дружніх методів ведення сільського господарства та впровадження інновацій у виробничий процес. Завдяки такому підходу фермери можуть планувати діяльність на кілька сезонів уперед, маючи упевненість у доступності

фінансової підтримки незалежно від того, чи йдеться про кукурудзу, пшеницю, сою чи інші культури [29].

У разі необхідності фермери можуть скористатися державними кредитами на пільгових умовах. Ці кредити забезпечують доступ до дешевих ресурсів з тривалим терміном погашення, що дозволяє будувати стратегічний розвиток особистого господарства. Урядові банки та агенції надають кредитні продукти з низькою процентною ставкою, що дає змогу модернізувати інфраструктуру, закупити сучасну техніку, адаптовану до кліматичних або технологічних вимог, та впровадити системи точного землеробства. Зниження витрат на обслуговування боргу дозволяє зберегти ліквідність і спрямувати кошти на реінвестиції, що закладає фундамент довгострокової конкурентоспроможності.

Страховання врожаю є критичним елементом політики підтримки фермерів у США. В умовах частих природних катаклізмів – посух, повеней, граду чи інших екстремальних погодних явищ – страхові програми дозволяють компенсувати втрати й швидко повернутися до виробництва. Страховання відбувається за механізмом державної підтримки: фермер сплачує частину премії, а решту покриває уряд. Таким чином ця система гарантує, що навіть у разі значних втрат фермери мають змогу відновити діяльність без руйнівного фінансового удару. Страхові виплати ґрунтуються на затверджених алгоритмах обрахунку втрат і враховують ринкові ціни на продукцію, що дозволяє забезпечити адекватне відшкодування.

При всіх цих складових американська аграрна політика інтегрує підтримку фермерів у ширший національний стратегічний план продовольчої безпеки і сталого розвитку сільського господарства. Моделі підтримки адаптуються до сучасних викликів, зокрема кліматичних змін, зростання світового попиту на харчові ресурси та потреби в зменшенні екологічного впливу. Завдяки програмам субсидій фермери заохочуються до впровадження ротаційного землеробства, збереження водних ресурсів, відновлення ґрунтів і зниження викидів парникових газів. Пільгове кредитування стимулює

закупівлю енергоефективної техніки та впровадження цифрових технологій, які забезпечують точне управління ресурсами. Страхування ж гарантує відшкодування втрат у нестабільних умовах, підтримуючи не лише окремі господарства, а й всю продовольчу безпеку країни [41].

Особливістю політики є взаємодія між федеральним і штатним рівнями. Штати мають автономію у доповненні федеральних програм власними ініціативами підтримки фермерів із урахуванням конкретної специфіки регіональних культур, клімату та економіки. Це дозволяє адаптувати субсидії, кредити чи страхові програми під особливі потреби, що підвищує їхню ефективність. У сукупності підхід спрямований на створення тривалої, самодостатньої екосистеми аграрного сектору, де підтримка заохочує сталість, інновації, соціальну відповідальність та екологічність.

Система моніторингу й оцінки впроваджена для аналізу ефективності програм. Дані про втрати врожаю, обсяги виробництва, фінансові показники фермерських господарств та екологічні параметри збираються і аналізуються, що дозволяє коригувати політику, виявляти зони незатребуваності або перевитрат. Таке періодичне оцінювання гарантує, що субсидії й кредити досягають реальних одержувачів і сприяють багатогранним цілям – економічним, екологічним і соціальним. Інклюзивність цієї системи забезпечує підтримку малих і середніх фермерів, традиційне фермерство, а також впровадження передових практик [32].

Говорячи про аграрні програми підтримки США, неможливо не згадати їхню роль у забезпеченні міжнародної продовольчої безпеки. Надлишки виробленої продукції часто спрямовуються на експорт або на гуманітарну допомогу іншим країнам, що знижує глобальну нестачу продовольства та зміцнює міжнародну продовольчу систему. Таким чином внутрішня підтримка фермерів має вихід за власні кордони, створюючи вагомий внесок у боротьбу з голодом і нестабільністю на світовому рівні.

Попри переваги, програми підтримки мають виклики. Існує критика щодо надмірної централізації субсидій, які переважно отримують великі

агropідприємства, хоча державні зусилля спрямовані на розширення доступу малих і середніх господарств. Також обговорюються питання впливу на рівень конкуренції, спотворення ринкових сигналів, а також можливі екологічні ризики, пов'язані з інтенсивним землеробством. Уряд і громадські інституції ведуть діалог про реформування інструментів підтримки, зменшення бюрократії, забезпечення прозорості та справедливості у розподілі ресурсів, врахування інтересів менш потужних операторів ринку.

У цілому аграрна політика США, що включає субсидії, кредити та страхування фермерам, демонструє високий ступінь інтеграції фінансових, економічних та екологічних механізмів для підтримки стабільного розвитку сільського господарства. Комплексність, адаптивність і цілеспрямованість державної підтримки роблять її ключовим фактором у формуванні продовольчої безпеки країни, стимулюванні інновацій та підтримці фермерів у мінливому світі. Завдяки цьому модель американської аграрної політики може служити прикладом для інших країн, що прагнуть зміцнити власне сільське господарство та забезпечити його стійке майбутнє.

2.3. Регулювання аграрного ринку: податкова, цінова та зовнішньоторговельна політика

Аграрний ринок США характеризується високим рівнем регулювання, яке охоплює ключові напрями державної політики – податкову, цінову та зовнішньоторговельну. Таке багатоконпонентне регулювання дозволяє підтримувати конкурентоспроможність американського сільського господарства як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні, забезпечуючи його стабільний розвиток і стратегічну стійкість у відповідь на глобальні виклики. Податкова політика уряду спрямована на створення сприятливих умов для фермерів, які відзначаються сезонністю прибутків, високим рівнем інвестиційних потреб і залежністю від зовнішніх факторів. Особливе значення

мають податкові пільги, відстрочки сплати податків, механізми амортизаційних списань і спеціальні режими оподаткування доходів, отриманих від сільського господарства. Наприклад, фермери мають право розподіляти дохід за кілька податкових періодів, що пом'якшує наслідки фінансової нестабільності. Крім того, існують пільги на спадкування фермерських земель, що знижує фіскальне навантаження при передачі активів між поколіннями й сприяє збереженню родинних господарств [30].

Таблиця 2.1

Регулювання аграрного ринку США

Категорія політики	Основні інструменти	Механізми реалізації	Приклади програм / політик	Вплив на аграрний сектор
1. Податкова політика	Податкові пільги для фермерів	Зниження податкового тиску на доходи з сільгоспвиробництва	-Section 179 (податкове списання на обладнання) -Accelerated Depreciation (прискорена амортизація) - Tax Exemption on Farm Fuel	Знижує фінансове навантаження на фермерів, стимулює інвестиції в техніку та інфраструктуру
	Податок на спадщину	Пільги для передачі фермерських господарств між поколіннями	- Farm Estate Tax Exemption	Збереження фермерських господарств у власності родини, зменшення ризику розпродажу активів
	Податкові кредити на збереження природних ресурсів	Заохочення сталого ведення господарства	- Conservation Reserve Program (CRP) Tax Incentives	Стимулювання збереження ґрунтів, водних ресурсів і біорізноманіття

	Пільги для малих фермерів	Диференційоване оподаткування залежно від розміру	- Beginning Farmer Tax Credit - Farm Income Averaging	Підтримка молодих і малих фермерів, зменшення нерівності в агросекторі
2. Цінова політика	Підтримка мінімальних цін	Уряд встановлює "ціновий поріг" для ключових товарів	- Price Loss Coverage (PLC) - Dairy Margin Coverage Program	Гарантований дохід фермерів при нестабільності ринку
	Субсидії на виробництво	Пряма фінансова допомога в разі падіння цін	- Agricultural Risk Coverage (ARC) - Marketing Assistance Loans	Підтримка конкурентоспроможності фермерів, згладжування ринкових коливань
	Стратегічні закупівлі державою	Держава купує надлишок продукції на ринку	- Commodity Credit Corporation (CCC) operations	Створення продовольчих резервів, стабілізація ринку
	Контракти на поставку	Уряд укладає довгострокові угоди з фермерами	- Farm to School Program - USDA Purchase Programs	Забезпечення збуту фермерської продукції, зменшення залежності від волатильного ринку
3. Зовнішньоторгове льна політика	Експортні субсидії	Дотації для продукції, що експортується	- Export Credit Guarantee Program (GSM-102)	Підвищення конкурентоспроможності американських агроекспортерів

	Торговельні угоди	Двосторонні / багатосторонні угоди, які спрощують доступ до ринків	- USMCA (заміна NAFTA) - WTO Agriculture Agreement	Розширення ринків збуту для агропродукції США
	Митні бар'єри проти імпорту	Захист внутрішнього ринку від дешевої імпоротної продукції	- Антидемпінгові мита на імпорт продукції (наприклад, цукор, молоко)	Підтримка цін на внутрішньому ринку, захист національного виробника
	Санітарно-фітосанітарні заходи	Встановлення стандартів якості для імпорту	- USDA APHIS regulations - FDA standards for food imports	Забезпечення безпеки споживачів, контроль над якістю імпортованої продукції
	Державна дипломатія	Використання дипломатичних засобів для зняття бар'єрів	- Протистояння обмеженням з боку ЄС чи Китаю	Політична підтримка американського експорту, розширення впливу США

Джерело: сформовано автором

Цінова політика відіграє фундаментальну роль у регулюванні аграрного ринку США, формуючи механізми впливу на прибутковість фермерських господарств і загальний обсяг виробництва. Держава здійснює інтервенції через встановлення мінімальних цін, закупівлю сільськогосподарської продукції в періоди надвиробництва та підтримку паритету цін між сільським господарством і промисловістю. Ці заходи мають на меті запобігти катастрофічним ціновим коливанням, які можуть зруйнувати виробничий

потенціал аграрного сектору. Також США активно підтримує програму зберігання продукції, що дозволяє фермерам тимчасово вилучати товар із ринку та реалізовувати його в більш сприятливий момент. Завдяки таким програмам створюється ефективний інструмент управління пропозицією, що балансує ринок без жорсткого втручання в конкуренцію. Крім того, держава часто здійснює закупівлі агропродукції для шкільних та гуманітарних програм, формуючи гарантований ринок збуту для фермерів [39].

Зовнішньоторговельна політика є ще одним важливим елементом аграрного регулювання, оскільки США є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі. Держава здійснює активне стимулювання експорту шляхом фінансової підтримки, просування американської продукції на міжнародних виставках, підписання торгових угод і дипломатичного сприяння виходу на нові ринки. Агентства на кшталт Служби сільськогосподарського маркетингу або Експортно-кредитного агентства забезпечують гарантії, кредити та аналітичну підтримку для фермерів і кооперативів, які працюють на зовнішніх ринках. Одночасно уряд застосовує мита, квоти та технічні бар'єри для захисту внутрішнього виробництва від надмірного імпорту. Такий підхід дозволяє не лише захищати американських виробників, але й формувати стабільну експортну політику, яка базується на принципах довгострокової співпраці, безпечності продукції та дотримання екологічних стандартів [35].

На рівні міжнародної дипломатії США активно захищає інтереси свого аграрного сектору в рамках Світової організації торгівлі, угод про вільну торгівлю та регіональних торговельних об'єднань. Метою таких зусиль є створення сприятливих умов для експорту американської продукції, зменшення субсидій інших країн, що призводять до демпінгу, та захист інтелектуальної власності в агропромисловому секторі. Водночас американська аграрна дипломатія враховує виклики, пов'язані з етичними питаннями, зокрема використанням генетично модифікованих культур,

дотриманням прав працівників сільського господарства в країнах-партнерах і впливом інтенсивного землеробства на зміну клімату.

Аграрне регулювання у США базується також на механізмах партнерства між державою та приватним сектором. Ці механізми дозволяють гнучко реагувати на потреби фермерів, оскільки фермерські організації, кооперативи та галузеві асоціації мають потужні канали для впливу на формування політики. Це забезпечує високий ступінь легітимності регуляторних рішень і сприяє їх ефективному впровадженню. Наприклад, у процесі обговорення податкових змін або умов зовнішньоторговельних угод обов'язково залучаються представники аграрного бізнесу та науковці [27].

Системність і адаптивність – ключові характеристики американського підходу до регулювання аграрного ринку. Податкова система сприяє довгостроковому інвестуванню в аграрну галузь і збереженню господарств, цінова політика підтримує рівновагу на ринку й захищає від криз, а зовнішньоторговельна стратегія забезпечує глобальну присутність американської продукції. При цьому вся система постійно переглядається, модернізується й адаптується до сучасних викликів, включаючи зміни клімату, інновації в технологіях виробництва та трансформацію глобальних торгових потоків. Усе це робить аграрну політику США прикладом стратегічного планування, здатного забезпечити як національну продовольчу безпеку, так і стабільність світового ринку.

Отже, аграрне регулювання в США не є сталим набором правил, а є динамічною системою, яка постійно вдосконалюється. Зміни в політичному курсі, громадська думка, наукові досягнення й глобальні ринкові тренди – усе це впливає на те, яким чином держава реалізує свою політику у сфері податків, цін і торгівлі. У цьому контексті досвід США є цінним джерелом для інших країн, які прагнуть розвивати сталу, конкурентоспроможну та соціально орієнтовану аграрну політику.

2.4. Вплив технологічних інновацій на розвиток сільського господарства США

Технологічні інновації стали наріжним каменем модернізації сільського господарства США, радикально трансформуючи виробничі процеси, управління ресурсами та структуру аграрного ринку. В умовах зростаючого попиту на продовольство, кліматичних викликів і конкуренції на світових ринках американські фермери дедалі активніше впроваджують цифрові технології, автоматизовані системи, біотехнології та аналітичні інструменти, що дають змогу підвищити ефективність, рентабельність і екологічну стійкість господарювання. Цей процес відбувається як у великих агропромислових компаніях, так і в малих і середніх фермерських господарствах, сприяючи переосмисленню самого поняття аграрного виробництва [50].

Таблиця 2.2

Вплив технологічних інновацій на розвиток сільського господарства США

Сфера інновацій	Характеристика технологій	Конкретні приклади	Вплив на ефективність виробництва	Соціально-економічні наслідки	Екологічні аспекти
Прецизійне землеробство	Використання GPS, ГІС, сенсорів, дронів для моніторингу посівів	Системи точного внесення добрив і пестицидів (John Deere, Trimble)	Підвищення врожайності, зменшення витрат	Зменшення потреби в ручній праці, розвиток аграрного ІТ-сектору	Зменшення навантаження на ґрунти, скорочення використання хімікатів

Генетично модифіковані організми (ГМО)	Виведення стійких до шкідників/гербіцидів культур	Monsanto Roundup Ready, Вt-кукурудза	Зменшення втрат урожаю, стабільність продукції	Зростання доходів фермерів, залежність від компаній-виробників насіння	Суперечки щодо біобезпеки, зменшення використання хімії
Автоматизація і роботизація	Використання роботизованих систем на фермах	Автономні трактори, доїльні роботи, роботи-збирачі	Підвищення продуктивності праці, мінімізація людських помилок	Зниження попиту на некваліфіковану робочу силу, вимога до нових навичок	Менше споживання пального, оптимізація ресурсів
Цифрові платформи та аграрні стартапи	Big Data, мобільні додатки, агрономічне моделювання	Climate FieldView, Farmers Edge, Granular	Оперативне ухвалення рішень, аналітика в режимі реального часу	Розвиток нових форм зайнятості, інвестиції в агротехнології	Оптимізація використання води, пального, хімії
Біотехнології	Ензими, мікробіологічні добрива, біопестициди	Mycorrhizal fungi, Bacillus thuringiensis	Покращення родючості, захист культур	Доступ до екологічніших рішень, зменшення залежності від хімії	Відновлення ґрунтів, збереження біорізноманіття
Інтернет речей (IoT) у фермерстві	Сенсори вологості, температури, якості повітря	Системи автоматичного зрошення, моніторинг корівників	Зниження втрат, контроль середовища	Зростання точності обліку й управління	Раціональне використання ресурсів, зниження стоку

Вертикальні ферми та гідропоніка	Безґрунтове землеробство у закритих системах	AeroFarms, Plenty	Вирощування без сезону, скорочення часу циклу	Урбанізація агровиробництва, скорочення транспортування	Економія води, відсутність пестицидів
Застосування дронів	Аерофотозйомка, внесення ЗЗР	DJI AGRAS, Sentera	Швидкість і точність агрооперацій	Зменшення витрат, доступність для середніх фермерів	Зменшення витрат палива, точкове внесення ЗЗР
Агроекономічне моделювання та прогнозування	Аналіз клімату, ризиків, ринку	USDA CropScape, NASA Harvest	Підвищення обґрунтованості планування	Управління ризиками, покращення доходів	Зменшення неефективного використання земель

Джерело: сформовано автором

Одним із найважливіших напрямів технологічних змін є точне землеробство – комплекс підходів, що базуються на використанні супутникових даних, сенсорів, GPS-навігації та аналітики великих даних для оптимізації використання добрив, води, пестицидів і насіння. Замість універсального підходу до обробки полів фермер отримує можливість управляти господарством на рівні окремих ділянок, що суттєво знижує витрати і зменшує навантаження на навколишнє середовище. Завдяки цьому підходу підвищується врожайність, знижується ерозія ґрунтів, зменшуються викиди вуглецю та втрати ресурсів. Сучасні трактори і комбайни обладнані програмованими навігаційними системами, що дозволяють проводити обробку з точністю до кількох сантиметрів, а також автоматично фіксувати

обсяги виконаних робіт, витрати ресурсів і продуктивність у режимі реального часу [42].

Не менш важливою є роль біотехнологій, зокрема розробка генетично модифікованих культур, які стійкі до шкідників, посухи або гербіцидів. У США такі культури, як соя, кукурудза й бавовник, активно використовуються з метою підвищення продуктивності та зниження витрат на засоби захисту рослин. Крім того, біотехнології дозволяють створювати культури з покращеним складом поживних речовин, що має позитивний вплив на здоров'я споживачів. У поєднанні з молекулярною селекцією, генною інженерією та методами редагування геному, американські аграрії отримують інструменти для точного моделювання майбутніх врожаїв, адаптації до кліматичних змін і мінімізації ризиків неврожаю.

Важливою складовою інновацій є впровадження автоматизованих систем збору врожаю, дронів і роботизованих платформ. Дрони використовуються для моніторингу стану рослин, виявлення зон захворювань або шкідників, картографування полів і точкового внесення препаратів. Це дозволяє суттєво скоротити людський фактор, оперативно реагувати на зміни в умовах вирощування та знизити залежність від сезонної робочої сили, що є критично важливим у періоди нестачі персоналу. Роботизовані системи особливо актуальні в садах, ягідниках і тепличних господарствах, де потрібна висока точність у зборі делікатних культур, і де навіть невелика помилка може призвести до втрати частини врожаю [28].

Інтернет речей та платформи аграрної аналітики дозволяють фермерам об'єднувати дані з усіх ділянок господарства, прогнозувати врожайність, витрати, ціни на ринку та будувати стратегічні моделі розвитку. Завдяки хмарним рішенням та мобільним додаткам аграрії можуть керувати процесами дистанційно, отримувати рекомендації в реальному часі та здійснювати оперативне управління ланцюгами постачання. Ці інструменти особливо важливі для інтеграції фермерів у цифрову економіку та глобальні

продовольчі ланцюги, де швидкість прийняття рішень і якість аналітики стають визначальними факторами успіху.

На тлі кліматичних змін США інвестують у розвиток кліматично стійкого сільського господарства, заснованого на інноваційних технологіях збереження ґрунтів, ефективного водокористування та зменшення викидів парникових газів. Вирощування покривних культур, впровадження «нульової обробки ґрунту» та нових форм органічного землеробства активно підтримуються через державні програми та грантове фінансування. Університети та наукові установи тісно співпрацюють із фермерами, забезпечуючи доступ до останніх досліджень, тренінгів і консультативної підтримки. Такий науково-практичний альянс сприяє швидкому поширенню технологій на практиці та підвищує конкурентоспроможність аграрного сектору [34].

Разом із тим цифровізація сільського господарства в США супроводжується викликами. Це і проблема доступу до швидкісного інтернету в сільській місцевості, і потреба в перепідготовці фермерів, які не мають досвіду роботи з цифровими системами. Також актуальними залишаються питання кібербезпеки, захисту персональних і виробничих даних, інтелектуальної власності на алгоритми аграрної аналітики та екологічні ризики, пов'язані з надмірною автоматизацією. Проте уряд США, бізнес і наукова спільнота активно працюють над розв'язанням цих проблем через розширення інфраструктури, фінансові стимули та інноваційні освітні програми.

Інновації змінюють і саму бізнес-модель аграрного виробництва. Від традиційної форми господарювання фермери переходять до гнучких систем управління на основі даних, інтеграції з ринками в режимі реального часу та співпраці з технопарками, стартапами й венчурними інвесторами. Це дозволяє створювати нові продукти, шукати нішеві ринки збуту та впроваджувати екологічні стандарти, що відповідають очікуванням сучасного споживача.

Таким чином технологічні інновації не лише трансформують виробництво, але й відкривають нові горизонти розвитку аграрного бізнесу в США [23].

Отже, вплив технологічних інновацій на сільське господарство США є масштабним і багатограним. Вони не лише підвищують ефективність і прибутковість виробництва, але й формують нову парадигму аграрного розвитку, засновану на сталості, науці та цифрових рішеннях. Цей досвід має величезне значення для всього світу, адже демонструє, як за допомогою інновацій можна досягти балансу між продуктивністю, економікою і збереженням довкілля.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аграрна політика США еволюціонувала від епохи активної роздачі земель та підтримки сімейних фермерів через освіту, наукові дослідження й кооперативи до формально ринкового підходу, який, однак, ніколи не був справді вільним від державного втручання. Субсидії, страхування врожаю, експортна допомога та програми продовольчої допомоги залишалися постійними елементами. Після «Акту про свободу фермерства» 1996 року прямі виплати не зникли, а лише змінювали форми залежно від політичних циклів. Останні десятиліття виявили нові виклики: концентрацію землеволодіння, екологічні наслідки інтенсивного землеробства, скорочення кількості дрібних фермерів і зростання критики субсидійної системи. Таким чином, американська аграрна політика перетворилася зі суто земельно-інфраструктурної на складну багатопланову систему, що поєднує цінову підтримку, страхування, соціальні продовольчі програми та екологічні ініціативи й потребує серйозного перегляду з огляду на збереження ґрунтів, справедливий розподіл допомоги, протидію монополізації та адаптацію до змін клімату.

Загалом сучасна аграрна політика США — це глибоко інтегрована система субсидій, пільгових кредитів, страхування та екологічних платежів, яка гармонійно поєднує фінансові, економічні та природоохоронні інструменти задля стабільного розвитку галузі. Її комплексність, гнучкість і чітка орієнтація на довгострокові цілі роблять державну підтримку вирішальним фактором національної продовольчої безпеки, стимулювання технологічних інновацій і захисту фермерів від ринкових і кліматичних ризиків. Саме тому американська модель може слугувати цінним орієнтиром для інших країн, які прагнуть побудувати міцне, стає й економічно життєздатне сільське господарство.

Аграрне регулювання США ніколи не було застиглим набором правил — це жива, динамічна система, що постійно адаптується до нових реалій.

Зміни в політичному курсі, тиск громадської думки, наукові прориви та глобальні ринкові тенденції безпосередньо впливають на податкову, цінову й торговельну політику в аграрному секторі. У цьому сенсі американський досвід є важливим джерелом ідей для країн, які хочуть створити власну сталу, конкурентоспроможну та соціально відповідальну аграрну політику.

Технологічні інновації справили глибокий і багатогранний вплив на американське сільське господарство. Вони не лише різко підвищили продуктивність і рентабельність, але й сформували нову парадигму розвитку галузі, в центрі якої — сталість, науково обґрунтовані рішення та широке використання цифрових технологій. Цей досвід має глобальне значення: він наочно демонструє, як за допомогою інновацій можна досягти гармонійного балансу між високою врожайністю, економічною ефективністю та збереженням природного середовища.

РОЗДІЛ 3. АГРАРНА ПОЛІТИКА КАНАДИ: ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ

3.1. Розвиток аграрного сектору Канади: історичні передумови

Історія аграрного сектору Канади є складною й багатогранною, тісно пов'язаною з колоніальним минулим країни, особливостями географічного розташування, впливом кліматичних умов, міграційними процесами, а також соціально-політичними трансформаціями, які визначали розвиток господарської діяльності на її території.

Витоки аграрної сфери Канади сягають доби перших європейських поселенців, коли фермерське господарство було не стільки економічною категорією, скільки умовою виживання в умовах суворого клімату й обмежених ресурсів.

Саме перші колоністи, прибулі здебільшого з Франції та Британії, заклали основи землеробства та тваринництва на канадських землях, які на той час перебували під активним впливом традицій корінних народів. Однак зіткнення цих двох систем – корінного натурального господарювання та європейської аграрної моделі – започаткувало новий етап в аграрній історії регіону, що супроводжувався значними соціальними й економічними змінами [16].

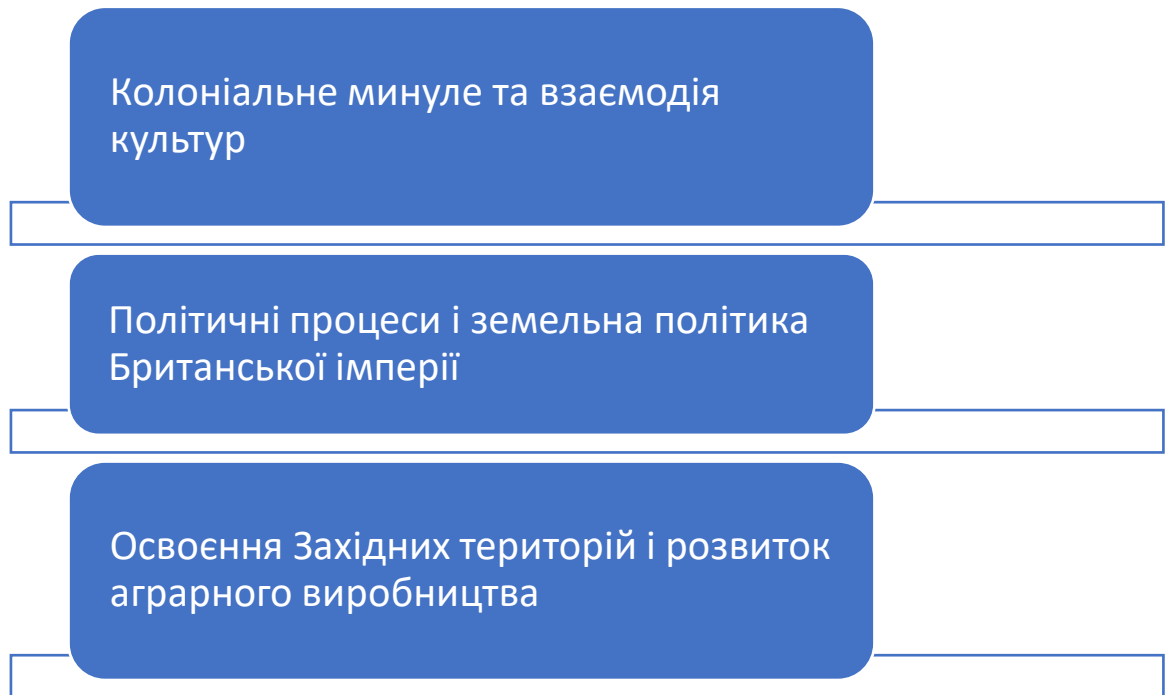

Рис 3.1 Основні історичні передумови аграрного сектору Канади

1. Колоніальне минуле та взаємодія культур:
початок аграрної діяльності з європейських поселенців (французів і британців), які адаптувалися до суворого клімату і взаємодіяли з корінними народами, що започаткувало поєднання традиційних і європейських аграрних моделей.
2. Політичні процеси і земельна політика Британської імперії:
інтенсивне переселення фермерів з Європи, створення систем розподілу земель і колоніальне управління, що вплинуло на формування змішаної аграрної моделі та конфлікти з корінним населенням.
3. Освоєння Західних територій і розвиток аграрного виробництва:
розширення кордонів Канади, зокрема освоєння Прерій, що супроводжувалося імміграційними програмами, розвитком залізниць, технологічних інновацій і формуванням великомасштабного аграрного виробництва [10].

Формування аграрного сектору Канади було також значною мірою зумовлене політичними процесами, які відбувалися в межах Британської

імперії. Земельна політика метрополії, орієнтована на освоєння нових територій, сприяла інтенсивному переселенню фермерів з Європи до Канади. Спроби колоніальної адміністрації залучити нових поселенців до сільськогосподарської діяльності призвели до створення перших систем розподілу земель, що часто ігнорували права корінного населення. Цей процес породжував як конфлікти, так і культурні трансформації, у результаті яких аграрна модель Канади набула змішаного характеру – поєднання британських юридичних норм, французьких аграрних традицій і локальних адаптацій до специфіки північноамериканського клімату.

Важливо підкреслити, що розвиток аграрного сектору Канади у ХІХ столітті тісно пов'язаний з розширенням західного кордону країни, зокрема зі включенням Прерій до національного господарського простору. Саме освоєння цих територій стало поворотним моментом в історії канадського сільського господарства. Урядові програми заохочення імміграції та надання земель сприяли швидкому приросту сільського населення в Манітобі, Саскачевані та Альберті, де аграрна діяльність набула промислових масштабів. Впровадження технологічних новацій, розвиток залізничної інфраструктури та орієнтація на експорт зернових культур до європейських ринків перетворили західно-канадські провінції на центр сільськогосподарського виробництва. Поступове формування аграрної спеціалізації, розвиток кооперативного руху та підвищення ролі держави в регулюванні аграрних відносин стали ключовими чинниками стабілізації цього сектору в умовах інтенсивної колонізації [27].

Значний вплив на аграрний сектор мали й економічні цикли, зокрема Велика депресія, яка серйозно вдарила по сільському господарству Канади в 1930-х роках. Падіння цін на сільськогосподарську продукцію, посухи в Преріях і зниження купівельної спроможності фермерів змусили уряд переглянути свою аграрну політику. Відтоді посилилася роль державного втручання у сферу сільського господарства, були запроваджені перші програми субсидій, страхування врожаю та регулювання ринку продукції. Ці

заходи започаткували новий етап в історії аграрної політики Канади, що ґрунтувався на принципах стабілізації, планування та підтримки доходів сільського населення. У свою чергу, це сприяло формуванню сучасної структури аграрного сектору, в якій поєднуються як великі комерційні господарства, так і середні родинні ферми, які орієнтуються на сталі методи ведення господарства.

Історичний контекст розвитку аграрного сектору Канади не можна розглядати у відриві від міжнародних процесів, особливо у контексті глобальної торгівлі, технологічних інновацій та екологічних викликів. З одного боку, Канада завжди була активним учасником міжнародного сільськогосподарського ринку, що зумовлювалося її природними ресурсами, сприятливими кліматичними умовами та високою продуктивністю фермерських господарств. З іншого боку, інтеграція у світову економіку вимагала від аграрного сектору постійної адаптації до вимог конкурентоспроможності, сталого розвитку та екологічної відповідальності. Історичний досвід дозволив канадським фермерам і аграрним установам сформувати гнучку та інноваційну модель господарювання, яка здатна реагувати на зміни в глобальному середовищі, не втрачаючи при цьому внутрішньої стабільності [45].

Ключовим історичним чинником розвитку аграрного сектору Канади була також взаємодія між федеральним урядом і провінційними адміністраціями, яка формувала унікальну політичну архітектуру аграрного управління. З часу утворення Конфедерації у 1867 році аграрна політика розвивалася як результат компромісу між національними інтересами й локальними потребами. Ця модель сприяла гнучкому реагуванню на регіональні виклики – наприклад, розвиток молочної індустрії у Квебеку, вирощування фруктів у Британській Колумбії чи спеціалізація на пшениці в Преріях. Водночас вона заклала основи для глибокого діалогу між різними рівнями управління щодо механізмів підтримки фермерів, інвестицій у наукові дослідження та модернізації сільськогосподарської інфраструктури.

На завершення, історичні передумови розвитку аграрного сектору Канади демонструють складний і динамічний процес формування однієї з найважливіших галузей національної економіки. Цей розвиток був зумовлений поєднанням колоніального досвіду, імміграційної політики, державного втручання, технологічного прогресу та глибокої інтеграції у міжнародні ринки. Канадська аграрна модель постала як результат багатовікової взаємодії між людиною та природою, економікою та культурою, внутрішніми потребами та зовнішніми викликами. І саме завдяки цим історичним факторам Канада сьогодні є одним із провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції, водночас демонструючи прихильність до принципів сталого розвитку, соціальної відповідальності та інноваційного підходу до аграрного виробництва.

3.2. Стратегічні напрями аграрної політики Канади

У сучасному глобалізованому світі аграрна політика перестала бути лише внутрішнім елементом економічної системи, натомість вона дедалі частіше виступає інструментом геополітичного впливу, забезпечення продовольчої безпеки, підтримки соціальної стабільності та екологічної відповідальності. Аграрна політика Канади є яскравим прикладом того, як держава з розвиненою економікою, великим земельним потенціалом і значними експортними можливостями адаптує свою стратегію до викликів сучасності. Канада, як один із ключових гравців світового ринку продовольства, формує свої стратегічні напрями аграрної політики на перетині національних інтересів, потреб глобальної торгівлі та вимог сталого розвитку. Сучасна аграрна політика країни є багаторівневою, динамічною та науково обґрунтованою, охоплюючи широкий спектр питань від підтримки фермерів до кліматичної трансформації сільського господарства [37].

Одним із центральних стратегічних напрямів є забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях. Попри високий рівень виробництва та стабільність аграрного сектору, Канада постійно модернізує механізми, які дозволяють зберігати продовольчі резерви, оптимізувати ланцюги постачання, а також захищати внутрішній ринок від шоків, спричинених глобальними кризами. Особливого значення набуло планування політики з урахуванням змін у кліматичних умовах, воєнних конфліктах і нестабільності ринків, що стало очевидним під час пандемії та геополітичних конфліктів останніх років. У відповідь на ці виклики Канада інвестує у стійкі агросистеми, просуває ідеї скорочення харчових втрат, посилює роль локального виробництва та підтримує інновації, які дозволяють зменшити залежність від імпорту стратегічних ресурсів [33].

Наступним стратегічним напрямом є стимулювання інновацій у сільському господарстві. Канада активно підтримує наукові дослідження у галузі аграрних технологій, генетики рослин і тварин, автоматизації, штучного інтелекту, аналізу великих даних і біоінженерії. Завдяки широкій мережі аграрних дослідницьких центрів, університетів та приватних ініціатив, країна поступово впроваджує інтелектуальні системи управління агровиробництвом, які дають змогу фермерам точніше прогнозувати врожайність, зменшувати використання ресурсів і поліпшувати якість продукції. Особливу увагу приділено цифровізації сільського господарства – держава інвестує в інфраструктуру для сільських регіонів, розширюючи доступ до широкопasmового інтернету та мобільного зв'язку, що є необхідною умовою для інтеграції сучасних агротехнологій.

Ключовим стратегічним імперативом є боротьба зі зміною клімату та адаптація аграрного сектору до нових екологічних умов. Аграрна політика Канади дедалі більше орієнтується на скорочення викидів парникових газів, розвиток методів збереження ґрунтів, ефективне управління водними ресурсами, а також впровадження практик органічного та регенеративного землеробства. Зусилля держави спрямовані на трансформацію аграрної моделі

в бік стійкості, включаючи стимулювання фермерів до зменшення залежності від хімічних добрив, переходу на екологічно чисті джерела енергії, впровадження агролісництва та інших природоорієнтованих практик. Уряд Канади розробляє спеціальні програми компенсації та субсидій для фермерів, які впроваджують «зелені» інновації, що, своєю чергою, зміцнює позиції країни як відповідального експортера на світовому ринку [42].

Важливою складовою сучасної аграрної політики Канади є підтримка фермерів і розвиток сільських територій. Уряд визначає пріоритетом забезпечення гідного рівня життя у сільській місцевості, сприяння молодим фермерам, підтримку жінок у сільському господарстві та залучення нових учасників до аграрного сектору. Стратегія розвитку сільських громад включає інвестування в освіту, охорону здоров'я, транспортну інфраструктуру, житлове будівництво та доступ до соціальних послуг, що має на меті не лише зберегти демографічний баланс, але й підвищити привабливість сільського способу життя. У цьому контексті аграрна політика Канади поєднує економічну ефективність з соціальною справедливістю, розглядаючи агросферу як інструмент інтеграції та соціальної згуртованості.

Ще одним важливим напрямом є міжнародна аграрна дипломатія, в якій Канада виступає не лише як постачальник високоякісної продукції, а й як учасник формування глобальних стандартів у галузі безпечного та сталого сільського господарства. Канада активно бере участь у міжнародних форумах, співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй, СОТ, ОЕСД та іншими структурами, просуваючи принципи відкритої торгівлі, забезпечення харчової безпеки та боротьби з голодом. У зовнішньоекономічній політиці сільське господарство відіграє роль потужного експортного ресурсу, що дозволяє Канаді зміцнювати партнерства з країнами Азії, Близького Сходу, Європи та Африки. При цьому стратегічна увага приділяється не лише обсягам експорту, а й якості, безпечності та простежуваності продукції, що забезпечується через жорсткі внутрішні стандарти та сертифікаційні процедури.

Окремим аспектом аграрної політики є збереження прав та інтересів корінних народів Канади у сільському господарстві. Стратегічна мета уряду полягає у відновленні історичної справедливості через повернення доступу до земельних ресурсів, розвиток фермерських підприємств, якими володіють представники корінних націй, а також впровадження програм навчання, фінансування та технічної допомоги для зміцнення економічної автономії цих громад. Визнання особливої ролі традиційних знань у збереженні біорізноманіття та сталому господарюванні стало основою для побудови нового діалогу між урядом та автохтонними народами у площині аграрної політики [45].

Отже, стратегічні напрями аграрної політики Канади у сучасних умовах формуються на стику економічної ефективності, екологічної відповідальності, соціальної інклюзивності та міжнародного партнерства. Це політика, яка постійно адаптується до нових викликів, водночас зберігаючи чітку мету – забезпечити довготривалу продовольчу безпеку, конкурентоспроможність агросектору та стійкий розвиток сільських територій. Саме завдяки цій стратегічній багатовекторності Канада не лише зберігає свої позиції серед лідерів світового сільського господарства, але й формує майбутнє аграрної політики як інтегрованої частини глобального розвитку.

3.3. Підтримка дрібних та середніх фермерів: фінансові й соціальні інструменти

Сучасна аграрна політика Канади є багатогранною системою стратегій, регуляторних механізмів та інституцій, орієнтованих на забезпечення стабільного розвитку сільського господарства, збереження продовольчої безпеки, конкурентоспроможності на міжнародних ринках, а також соціальної згуртованості в сільській місцевості. Одним із її ключових напрямів є підтримка дрібних і середніх фермерів, які, попри порівняно менші обсяги

виробництва, відіграють винятково важливу роль у збереженні сільського укладу життя, сталому природокористуванні, регіональному розвитку та збереженні продовольчого суверенітету країни. У контексті структурної трансформації аграрного сектору, глобального тиску з боку агропромислових корпорацій, кліматичних загроз і соціальних змін, канадська держава приділяє особливу увагу створенню сприятливого середовища для існування й розвитку саме цих категорій виробників. Підтримка реалізується через цілу низку фінансових і соціальних інструментів, які охоплюють як безпосереднє бюджетне фінансування, так і інституційну допомогу, освітні програми, доступ до ринків і сприяння модернізації [49].

Таблиця 3.1

Підтримка дрібних та середніх фермерів: фінансові й соціальні інструменти

Категорія підтримки	Назва програми / інструменту	Опис	Цільова аудиторія	Інституції-виконавці	Очікуваний ефект / Результати
Фінансова підтримка	AgriInvest	Співфінансована програма заощаджень, де фермери вкладають кошти, а держава додає до 1% від доходу фермерського господарства.	Дрібні та середні фермери	Уряд Канади, Програмні агентства	Зміцнення фінансової стабільності господарств
	AgriStability	Програма страхування доходів на випадок падіння	Фермери з середнім доходом,	Agriculture and Agri-Food	Захист від втрат, стабілізація

		доходу нижче історичного середнього через погодні ризики, хвороби, ринкові коливання.	зокрема сімейні ферми	Canada (AAFC)	господарств
	Farm Credit Canada (FCC) – спеціальні кредити	Низьковідсоткові кредити на землю, обладнання, модернізацію ферм	Малі та середні господарства, молоді фермери	FCC – державний банк	Доступ до капіталу, оновлення виробничих потужностей
	Пільгове оподаткування	Податкові пільги на прибуток від сільськогосподарської діяльності, амортизація	Сімейні ферми, індивідуальні господарства	Canada Revenue Agency (CRA)	Підвищення прибутковості
Соціальна підтримка	Young Farmers Loan	Кредитна програма для молодих фермерів з гнучкими умовами погашення	Молодь віком до 40 років	FCC, провінційні уряди	Залучення молоді в агросектор
	Women in Agriculture Initiative	Підтримка жінок у фермерстві – гранти, освіта,	Жінки-фермерки	FCC, Women's Agricultural Networks	Гендерна рівність, розвиток фемінітивних ферм

		бізнес-інкубатори			
	Rural Social Support Programs	Програми ментального здоров'я, консультацій, соціальних служб у сільській місцевості	Мешканці фермерських громад	Провінційні соціальні служби, громадські організації	Покращення добробуту, запобігання ізоляції
	AgriDiversity Program	Підтримка представників меншин, нових канадців, корінних народів у фермерстві	Соціально вразливі групи	AAFC, недержавні організації	Інклюзивність, доступ до аграрного бізнесу
Інфраструктурна підтримка	Rural Broadband Program	Розвиток інтернету в сільських районах для цифрового фермерства	Дрібні та середні ферми у віддалених регіонах	Innovation, Science and Economic Development Canada	Доступ до онлайн-ринків, агротехнологій
	Investing in Canada Infrastructure Plan (ICIP)	Фінансування інфраструктури: зрошення, склади, дороги	Сільськогосподарські громади	Федеральний уряд, провінції, муніципалітети	Покращення умов виробництва і логістики
Освітня та консультаційна підтримка	Canadian Agricultural Partnership (CAP) –	Навчальні програми, тренінги, консалтинг з питань ведення	Початківці фермери, малі виробники	AAFC, провінційні міністерства	Підвищення кваліфікації, інноваційн

	знання та навчання	малого фермерства			а діяльність
	Agri-Food Management Institute (AFMI)	Курси з бізнес-планування, ринкових стратегій	Власники малих і середніх господарств	Недержавні організації, університети	Ефективне управління фермою
Ринкова підтримка	Local Food Infrastructure Fund	Гранти для розвитку локальних ринків, кооперативів, фермерських крамниць	Малі виробники, локальні ініціативи	AAFC, неурядові структури	Розширення збуту, локальна продовольча безпека
	Supply Management System (у молочній, яєчній і пташиній галузях)	Квотна система для стабілізації цін і доходів	Середні фермери з контрольованих секторів	Canadian Dairy Commission, Egg Farmers of Canada тощо	Передбачувані доходи, планування
Кооперація та підтримка спільнот	Agricultural Cooperatives Support	Заохочення до створення та підтримки кооперативів	Невеликі фермери, локальні об'єднання	Провінційні уряди, фінансові інституції	Колективна економія, доступ до ринків
	Community Futures Program	Локальні бізнес-центри з мікрокредитування та підтримки фермерських ініціатив	Віддалені та сільські регіони	FedDev Ontario, FedNor, WD Canada	Розвиток сільських економік

Джерело: сформовано автором

На рівні фінансової політики Канада запровадила широкий арсенал програм, спрямованих на забезпечення ліквідності малих і середніх фермерських господарств, зменшення ризиків та сприяння інвестиційній активності. Одним із базових механізмів є система субсидування, яка дозволяє зменшити навантаження на господарства в умовах несприятливих ринкових коливань або природних катастроф. Ці програми мають гнучку структуру і часто адаптуються під особливості конкретних регіонів, агрокліматичних зон чи видів виробництва. Окрім субсидій, широко застосовуються механізми державного страхування, які передбачають часткову компенсацію втрат у випадку посух, морозів, повеней, епізоотій чи значного падіння цін на продукцію. Це дозволяє фермерам почуватися впевненіше в умовах нестабільності, зменшуючи залежність від зовнішніх чинників та захищаючи їхні джерела доходу [47].

Фінансова підтримка доповнюється інструментами кредитування та гарантіями. Такі організації, як Farm Credit Canada (FCC), відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів для невеликих господарств, які часто не мають достатніх застав або кредитної історії для отримання позик у традиційних банках. FCC не лише видає позики на вигідних умовах, але й супроводжує фермерів у процесі планування, пропонуючи аналітичну, консультативну й освітню підтримку. Зі свого боку, урядові гарантії за кредитами дозволяють зменшити банківські ризики, тим самим стимулюючи фінансові установи активніше працювати з малими виробниками. Особливої уваги надається також підтримці фермерів-початківців, які отримують спеціальні кредити з пільговими умовами погашення та спрощеною процедурою доступу.

У межах соціальної політики Канада активно підтримує фермерів через освітні, інформаційні та інфраструктурні програми, спрямовані на підвищення їхньої конкурентоспроможності та адаптацію до сучасних викликів. Значна увага приділяється професійній підготовці, популяризації аграрної освіти,

розвитку сільськогосподарських коледжів і центрів агрономічних консультацій. Організуються навчальні курси, семінари й програми наставництва, зокрема для молоді, жінок, представників корінних народів та мігрантів, які бажають розпочати фермерську діяльність. Такі ініціативи мають на меті не лише передати технічні знання, а й сформуванню підприємницьке мислення, стимулювати інновації та впровадження сталих практик [35].

Окрім цього, значна частина соціальних інструментів спрямована на зміцнення спільнот, у яких функціонують дрібні та середні ферми. Розвиток кооперативів, локальних ринків, фермерських ярмарків, програм закупівлі місцевої продукції для шкіл, лікарень чи громадських установ стимулює місцевий попит і зменшує залежність фермерів від великих ритейлерів. Такий підхід не лише зміцнює економіку регіонів, але й сприяє соціальній інтеграції, формуванню відповідального споживання, просуванню ідеї продовольчого патріотизму. Водночас розвиваються програми підтримки ментального здоров'я фермерів, що вкрай важливо з огляду на високу психологічну напругу, зумовлену непередбачуваністю аграрного бізнесу та ізоляваністю сільського життя.

Канада також активно інтегрує підтримку дрібних і середніх фермерів у рамки екологічної політики, стимулюючи впровадження практик органічного землеробства, агроекології, збереження біорізноманіття, управління водними ресурсами й зменшення вуглецевого сліду. Держава пропонує гранти, консультації й технічну допомогу для тих господарств, які переходять на екологічно чисті методи виробництва, зменшують залежність від агрохімікатів, розвивають локальні замкнені цикли виробництва чи займаються відновленням деградованих земель. Підтримка такого напрямку забезпечує не лише збереження довкілля, але й зміцнення позицій фермерів у високорентабельних нішах органічного та сертифікованого ринку [13].

Невід'ємним елементом підтримки є також сприяння доступу фермерів до інформаційних технологій. Канада стимулює цифровізацію аграрного

сектору, надаючи ресурси для придбання програмного забезпечення, технічного оснащення, доступу до інтернету та супутникових сервісів. Завдяки цьому навіть малі господарства отримують можливість застосовувати точне землеробство, дистанційний моніторинг врожайності, онлайн-торгівлю, що значно розширює їхні ринкові можливості. Водночас уряд заохочує створення онлайн-платформ для обміну досвідом, співпраці між фермерами, об'єднання в закупівельні або збутові групи, що зміцнює солідарність і дозволяє знижувати витрати [25].

Таким чином, фінансові й соціальні інструменти підтримки дрібних і середніх фермерів у Канаді є складовими добре продуманої, інтегрованої аграрної політики, орієнтованої на довгострокову стійкість, соціальну рівновагу та конкурентоспроможність аграрного сектору. Вони не лише дозволяють цим господарствам виживати в умовах глобалізованої економіки, але й активно сприяють їхній трансформації в сучасні, гнучкі, екологічно орієнтовані та соціально відповідальні одиниці виробництва. Канадський досвід демонструє, що успішна аграрна політика має поєднувати економічну підтримку з інституційною стабільністю, освітніми можливостями, інфраструктурним розвитком і увагою до людського капіталу. Саме такий підхід забезпечує баланс між ефективністю, екологією та соціальною справедливістю, відкриваючи перспективи для сталого сільського розвитку в глобальному контексті.

3.4. Роль екологічної складової у канадській аграрній політиці

Сучасна аграрна політика Канади неможлива без урахування екологічного чинника, який поступово перетворився з другорядного елементу на стратегічний пріоритет. У відповідь на глобальні зміни клімату, деградацію природних ресурсів, зростання викидів парникових газів і потребу у збереженні біорізноманіття Канада формує нову парадигму

сільськогосподарської політики, в центрі якої стоїть концепція сталого розвитку. Екологічна складова дедалі більше пронизує всі рівні аграрного управління – від законодавчого регулювання і державних програм до практики ведення фермерських господарств та наукових досліджень. Екологізація агросектору стає не лише реакцією на глобальні виклики, а й засобом забезпечення довготривалої продуктивності, соціальної справедливості, зміцнення національної ідентичності та конкурентоспроможності Канади на міжнародній арені [38].

Таблиця 3.2

Роль екологічної складової у канадській аграрній політиці

Категорія	Програма / Інструмент	Опис	Ціль	Очікуваний результат
Збереження ґрунтів	Environmental Farm Plan (EFP)	Добровільний план управління довкіллям на фермі	Зниження ерозії, покращення ґрунту	Підвищення родючості, збереження земель
Водні ресурси	Agri-Environmental Practices	Заходи з охорони води, контроль стоків	Захист якості води	Чистіші водні ресурси, запобігання забрудненню
Зменшення викидів	Clean Technology Adoption	Впровадження екологічних технологій	Скорочення парникових газів	Зменшення вуглецевого сліду агросектору
Біорізноманіття	Habitat Stewardship Program	Підтримка природних середовищ на фермах	Збереження флори і фауни	Підтримка екосистем, поліпшення умов для диких видів
Агроекологічні практики	Sustainable Agriculture Strategy	Стратегія сталого розвитку агросектору	Екологічна та економічна стійкість	Баланс продуктивності і збереження природи

Фінансова підтримка	Environmental Farm Incentives	Гранти і субсидії екологічні проекти	на «зелених» ініціатив	Заохочення	Підвищення екологічної відповідальності фермерів
---------------------	-------------------------------	--------------------------------------	------------------------	------------	--

Джерело: сформовано автором

В основі канадської екологічної аграрної політики лежить розуміння того, що сільське господарство є одночасно і причиною, і жертвою екологічних змін. З одного боку, інтенсивне землеробство, надмірне використання пестицидів, спустошення ґрунтів, вирубування лісів і надмірне водокористування сприяють екологічному виснаженню. З іншого – сам аграрний сектор страждає від змін клімату, зокрема через посухи, повені, нестабільність погодних умов, нові хвороби та шкідників. У цьому контексті канадський уряд розглядає необхідність екологічної трансформації агросектору як основну передумову його адаптивності та виживання у ХХІ столітті. Основна увага зосереджена на створенні стійких агросистем, які можуть функціонувати у гармонії з довкіллям, зберігаючи водночас продуктивність і економічну ефективність.

Канада активно фінансує фермерів, які впроваджують методи збереження ґрунтів, такі як нульовий або мінімальний обробіток, мульчування, сівозміна, агролісництво, інтегроване управління шкідниками та органічне землеробство. Подібні заходи дозволяють не лише підтримувати родючість ґрунту, але й зменшити ерозію, покращити утримання вологи, знизити споживання хімічних засобів та сприяти відновленню мікробіологічного балансу. Урядові програми, зокрема в межах Канадської сільськогосподарської партнерської ініціативи, передбачають надання грантів, консультаційної допомоги, технічної підтримки та податкових пільг для господарств, що інтегрують екологічні принципи у свою діяльність [20].

Окрему увагу приділено питанню скорочення викидів парникових газів від сільськогосподарської діяльності. Сільське господарство Канади є

джерелом значної частки національних викидів, зокрема метану та закису азоту, що утворюються під час тваринництва та внесення добрив. Уряд розробив комплексну кліматичну стратегію, яка передбачає розвиток відновлюваних джерел енергії в агросекторі, стимулювання енергоефективних технологій, підтримку біогазових установок, перехід на точне внесення добрив та інноваційне управління гноєм. Ці заходи доповнюються аграрною політикою, що сприяє збереженню природних вуглецевих поглиначів – зокрема торфовищ, лісосмуг та пасовищ, які відіграють важливу роль у балансі вуглецю.

Канада активно працює над зменшенням впливу агросектору на водні ресурси. Проблема надмірного водокористування, забруднення вод хімікатами та ерозійними стоками залишається актуальною, особливо в регіонах інтенсивного землеробства. Аграрна політика країни передбачає впровадження інноваційних систем зрошення, моніторинг водного балансу, збереження водозбірних басейнів та запровадження буферних зон біля річок і озер. Особлива увага приділяється збереженню якості питної води в сільських громадах, що є частиною ширшої стратегії екологічної справедливості. Водночас Канада інвестує в розвиток наукових досліджень, що дозволяють краще оцінювати вплив аграрної діяльності на водні екосистеми та розробляти адаптивні механізми їх захисту [27].

Канада визнає особливу роль традиційних сільськогосподарських ландшафтів як середовищ існування для багатьох видів рослин і тварин. З метою захисту екосистем створюються природоохоронні угіддя, впроваджується контроль за використанням пестицидів, обмежуються монокультурні підходи та заохочується вирощування локальних і адаптивних сортів культур. Особливу увагу приділено збереженню запилювачів, насамперед бджіл, чисельність яких у багатьох країнах світу знижується через інтенсивну хімізацію сільського господарства. Програми підтримки пасічників, створення квіткових полів, заборона шкідливих інсектицидів – усе це стало частиною канадської стратегії екологічної підтримки агросектору.

Важливою частиною екологічної складової аграрної політики є також інтеграція традиційних знань і практик корінних народів у сучасні підходи до ведення сільського господарства. Канада визнає цінність багатотисячолітніх методів гармонійного співіснування з природою, які притаманні першим націям, метисам та інуїтам. Підтримуються ініціативи зі створення фермерських господарств у громадах корінного населення, збереження насінневої спадщини, розвиток лісоаграрних систем та використання природних ресурсів у спосіб, що забезпечує їхнє відновлення. Такий підхід не лише сприяє екологічному збагаченню сільського господарства, але й є актом історичної справедливості, визнанням права на культурну автономію та економічне самовизначення.

Усі ці елементи екологічної аграрної політики формуються в тісному зв'язку з науковими установами, громадськими організаціями, фермерськими об'єднаннями та екологічними рухами. Канада створила дієву систему комунікації між урядом і суспільством у сфері формування аграрної стратегії, що дозволяє швидко реагувати на нові виклики та враховувати інтереси різних груп. При цьому екологічна складова не ізольована, а інтегрована у всі інші напрями аграрної політики – зокрема економічний розвиток, підтримку фермерів, експортну стратегію, інновації та соціальну згуртованість. Така комплексність дозволяє Канаді не лише досягати високих екологічних стандартів, але й бути прикладом для інших країн у сфері сталого аграрного управління [32].

У підсумку, екологічна складова відіграє центральну роль у формуванні сучасної аграрної політики Канади, забезпечуючи довгострокову стійкість аграрного сектору, захист природного середовища, здоров'я населення та продовольчу безпеку. Завдяки поєднанню інновацій, традиційних знань, державної підтримки та громадської активності Канада формує нову модель агросектору – не як джерела короткотермінового прибутку, а як невід'ємної частини екосистемної рівноваги та міжпоколінної відповідальності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Історичний шлях розвитку аграрного сектору Канади — це багатовіковий процес, у якому переплелися колоніальне минуле, цілеспрямована імміграційна політика, активне державне регулювання, технологічні прориви та глибока інтеграція у світові ринки. Ця модель сформувалася на стику взаємодії людини з суворими природними умовами, економічних інтересів, культурного розмаїття та відповіді на зовнішні виклики. Саме завдяки цим історичним передумовам Канада нині посідає місце одного з провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції, поєднуючи високі економічні показники з принципами сталого розвитку, соціальної відповідальності та інноваційного підходу.

Сучасна аграрна політика Канади будується на балансі економічної ефективності, екологічної безпеки, соціальної інклюзивності та міжнародної співпраці. Вона гнучко адаптується до нових глобальних викликів, зберігаючи при цьому ключові цілі: гарантію довгострокової продовольчої безпеки, конкурентоспроможність галузі та стійкий розвиток сільських громад. Ця багатовекторність дозволяє Канаді не лише утримувати лідерські позиції на світовому аграрному ринку, але й задавати стандарти майбутньої аграрної політики як складової глобального сталого розвитку.

Фінансові та соціальні механізми підтримки дрібних і середніх фермерів є невід’ємною частиною цілісної канадської аграрної стратегії, спрямованої на довгострокову стійкість і соціальну справедливість. Ці інструменти не просто допомагають виживати в умовах глобальної конкуренції, а сприяють модернізації господарств — їхньому переходу до екологічно орієнтованих, гнучких і технологічно просунутих моделей. Канадський досвід доводить: справжня ефективність аграрної політики досягається лише через поєднання економічної допомоги з інституційною стабільністю, доступом до освіти, розвитком інфраструктури та інвестиціями в людський капітал. Такий підхід

забезпечує гармонію між продуктивністю, екологією та соціальною рівновагою.

Екологічна складова посідає центральне місце в сучасній аграрній політиці Канади, гарантуючи збереження природних ресурсів, здоров'я населення та стабільність продовольчої системи на десятиліття вперед. Поєднуючи новітні технології, традиційні знання корінних народів, державні програми та активну участь громадськості, країна створює принципово нову модель аграрного сектору — не як джерело прибутку, а як органічної частини екосистемної рівноваги та відповідальності перед прийдешніми поколіннями.

РОЗДІЛ 4. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ США І КАНАДИ

4.1. Структурний аналіз державної підтримки аграрного сектору

Аграрна політика відіграє фундаментальну роль у забезпеченні продовольчої безпеки, стабільності сільських територій та економічного зростання країн з розвиненою сільськогосподарською індустрією. У цьому контексті Сполучені Штати Америки та Канада демонструють два подібних, проте водночас унікальних підходи до формування та реалізації аграрної політики, що ґрунтуються на спільних історичних передумовах, однакових кліматичних і географічних умовах, високому рівні розвитку аграрного виробництва, а також подібних очікуваннях з боку населення щодо ролі держави у підтримці фермерів. Проте, незважаючи на ці подібності, державна підтримка аграрного сектору в США та Канаді має відчутні відмінності як у структурі, так і у філософії державного втручання, що є результатом історичного, інституційного та політико-економічного розвитку кожної країни [37].

Таблиця 4.1

Структурний аналіз державної підтримки аграрного сектору

Критерій	США	Канада
Основні цілі державної підтримки	Забезпечення стабільності доходів фермерів, стимулювання інновацій, забезпечення продовольчої безпеки	Підтримка сталого розвитку сільського господарства, захист навколишнього середовища, підтримка дрібних та середніх фермерів
Форми підтримки	Прямі дотації, страхування врожаю, кредити, субсидії на добрива, інвестиції в інновації, ціноутворення	Прямі виплати, програми підтримки доходу, екологічні гранти, кредити, підтримка сільських територій, інвестиції в технології

Інституції, що реалізують підтримку	Міністерство сільського господарства США (USDA), Федеральна корпорація страхування врожаю, місцеві агентства	Міністерство сільського господарства Канади (AAFC), провінційні уряди, фермерські кооперативи
Фінансування аграрного сектору	Державний бюджет, фонд підтримки фермерів, страхові фонди, інвестиційні програми	Федеральний бюджет, провінційні фонди, спеціальні програми підтримки екології та розвитку
Цільова аудиторія підтримки	Великі агрохолдинги, середні фермерські господарства, агротехнологічні стартапи	Дрібні та середні фермери, екологічно орієнтовані виробники, сільські громади
Політика страхування врожаю	Розвинена система страхування, часткова компенсація збитків від стихійних лих	Програми страхування врожаю існують, але частіше орієнтовані на провінційні рівні
Підтримка інновацій та технологій	Потужні інвестиції у дослідження і розвиток, агротехнологічні інкубатори	Фінансування агротехнологічних досліджень, екологічні інновації, підтримка сталих технологій
Екологічна складова підтримки	Часткові субсидії за впровадження екологічних практик, програми збереження ґрунтів	Сильна екологічна орієнтація, пріоритет на сталий розвиток, гранти на екологічні ініціативи
Регулювання цін та ринків	Часткове регулювання через квоти, закупівлі державою, аграрні біржі	Менше державного регулювання, більше орієнтації на ринкові механізми і кооперативи
Підтримка сільських територій	Програми розвитку сільської інфраструктури, кредитування, навчальні програми	Активна політика підтримки сільських громад, гранти на розвиток інфраструктури, освіти і охорону здоров'я
Механізми контролю і моніторингу	Жорсткий контроль ефективності програм, аудити, звітування перед Конгресом	Спільний контроль федеральних і провінційних органів, участь громадських організацій

Відкритість та прозорість політики	Висока прозорість, публікація звітів, залучення громадськості	Відкрита комунікація, консультації з фермерами, активна участь НУО
Виклики системі підтримки	Залежність фермерів від дотацій, нерівність у доступі до підтримки, вплив торгових тарифів	Обмежене фінансування, виклики екологічного балансу, адаптація до кліматичних змін

Джерело: сформовано автором

У США аграрна політика традиційно носить активний характер, із сильною присутністю федерального уряду у фінансуванні, регулюванні та плануванні аграрної сфери. Американська модель аграрної підтримки побудована навколо так званих "Farm Bills", які приймаються Конгресом кожні п'ять років та охоплюють широкий спектр заходів: прямі субсидії, страхування врожаїв, підтримку доходів, продовольчі програми, стимулювання сталого землекористування, інноваційні проєкти, підтримку експортного потенціалу, а також інвестиції у наукові дослідження. Основною особливістю є багатокомпонентна структура підтримки, що поєднує ринкові та неринкові інструменти, гнучке реагування на глобальні та внутрішні виклики, а також інституційна складність, за якої політика агросектору перебуває під юрисдикцією численних відомств та агенцій, таких як Міністерство сільського господарства США, Агентство з охорони навколишнього середовища, Міністерство торгівлі тощо. Особливу увагу у США приділено підтримці продовольчої безпеки внутрішнього населення, що знаходить вияв у масштабних програмах типу SNAP, які спрямовані на забезпечення доступу малозабезпечених верств населення до продовольства. Таким чином, аграрна політика США характеризується широким охопленням, високим рівнем державних витрат, політичною складністю та залежністю від лобістських груп великих аграрних корпорацій, що значною мірою визначають вектор розвитку цієї сфери [41].

Канада, натомість, демонструє більш обережний та збалансований підхід до державної підтримки аграрного сектору, що тісно пов'язаний із концепцією федералізму та розподілу повноважень між федеральним та провінційними урядами. У канадській системі урядова підтримка сільського господарства реалізується у тісній координації між центральними та місцевими органами влади, що дозволяє враховувати регіональні особливості аграрного виробництва, екологічні умови, традиції землекористування та соціальні очікування. Канадська аграрна політика має більш виразну соціальну та екологічну складову, що проявляється в орієнтації на сталий розвиток, збереження ґрунтів, біорізноманіття та адаптацію до змін клімату. У структурі державної підтримки Канади ключове місце посідають програми стабілізації доходів фермерів, страхування продукції, інвестиційна підтримка у модернізацію ферм, а також системи управління поставками, які регулюють внутрішній ринок окремих сільськогосподарських товарів шляхом контролю за обсягами виробництва та ціноутворенням. Унікальною особливістю канадської аграрної політики є система *supply management*, яка охоплює сектори молока, птиці та яєць і базується на трьох стовпах: виробничих квотах, захисті внутрішнього ринку через митні бар'єри та ціновій стабільності. Цей механізм забезпечує прогнозовані доходи фермерам, стабільні ціни для споживачів та уникнення надвиробництва, хоча й критикується за обмеження конкуренції та високі бар'єри для нових учасників ринку [44].

Якщо порівнювати структурну модель державної підтримки обох країн, варто відзначити, що США спираються на ринкову логіку з елементами прямого втручання, тоді як Канада тяжіє до регуляторних підходів з помірною фінансовою підтримкою. Американська система орієнтована на глобальний ринок, експортні преференції, високотехнологічне виробництво та конкурентоспроможність у світовій торгівлі, тоді як Канада зосереджується більше на внутрішній рівновазі, забезпеченні якості життя сільських громад та підтримці малих і середніх виробників. У США велика роль відводиться фінансовим ринкам, системам страхування ризиків, деривативним

інструментам, тоді як у Канаді головну увагу зосереджено на регуляторних системах планування виробництва та адаптаційних механізмах, які дозволяють гнучко реагувати на зовнішні виклики, не допускаючи при цьому надмірної волатильності [7].

У США більше розвинута інституційна інфраструктура, яка забезпечує технологічну підтримку аграрного сектору через мережу державних університетів, дослідницьких центрів та програм просвітництва. Канада ж, у свою чергу, розвиває модель громадянської участі та колективного управління політиками через співпрацю з галузевими асоціаціями, кооперативами та консультативними радами. Це дозволяє формувати політику, яка є більш консенсусною та відповідає на локальні виклики, хоча іноді може знижувати темп інноваційного розвитку через компромісність рішень. Ще одним важливим аспектом структурної відмінності між США та Канадою є підхід до екологічних проблем: американська політика останнім часом включає в себе значні екологічні ініціативи, проте їх реалізація часто стикається з політичною опозицією та комерційними інтересами; канадська ж система вже багато років функціонує в контексті інтеграції екологічних стандартів у всі рівні аграрного регулювання, що створює передумови для довгострокової сталості сектору.

У підсумку, порівняльний аналіз аграрної політики США і Канади свідчить про дві різні моделі державної підтримки аграрного сектору, які, попри спільні цілі та схожі зовнішні умови, реалізуються через різні інституційні, фінансові та політичні механізми. Американська система є більш централізованою, фінансово потужною та орієнтованою на ринкову експансію, тоді як канадська – більш децентралізована, соціально орієнтована та екологічно зважена. Обидві країни демонструють приклади ефективної державної участі в аграрній сфері, проте їхній досвід свідчить про те, що структурна модель підтримки має враховувати національні особливості, баланс між економічною ефективністю та соціальною справедливістю, а також здатність до інноваційного оновлення в умовах глобальних змін.

4.2. Вплив аграрної політики на продовольчу безпеку США і Канади

Продовольча безпека є одним із ключових вимірів національної безпеки будь-якої держави, а особливо в умовах зростаючих глобальних викликів, таких як зміна клімату, демографічний тиск, нестабільність міжнародних ринків, пандемії, воєнні конфлікти та енергетичні кризи. В цьому контексті аграрна політика відіграє вирішальну роль, оскільки саме вона створює інституційне, економічне та соціальне підґрунтя для стабільного функціонування аграрного виробництва, підтримки життєздатності сільських територій, забезпечення доступності та якості продуктів харчування. Порівняння аграрної політики США та Канади крізь призму впливу на продовольчу безпеку дозволяє глибше зрозуміти, яким чином різні інституційні підходи, пріоритети державної підтримки, механізми втручання у ринок та стратегічні бачення формують здатність країн забезпечити продовольчу стабільність для свого населення в короткостроковій та довгостроковій перспективі [5].

Сполучені Штати Америки мають одну з найбільш потужних аграрних економік світу, і ця потужність є результатом цілеспрямованої та довготривалої аграрної політики, спрямованої на підтримку великомасштабного аграрного виробництва, стимулювання експорту, впровадження інновацій, диверсифікацію аграрної продукції та забезпечення продовольчих програм для незахищених верств населення. В американському контексті продовольча безпека трактується як комплексне явище, що поєднує в собі економічну доступність продуктів харчування, фізичну наявність продовольства в регіонах, біологічну якість харчових продуктів, а також стабільність поставок незалежно від внутрішніх чи зовнішніх шоків. Одним із ключових інструментів, що визначає вплив аграрної політики на продовольчу безпеку в США, є система продовольчих програм, серед яких домінує програма додаткової допомоги у харчуванні SNAP. Завдяки цій системі держава забезпечує доступ до продуктів мільйонам американців, що дозволяє

зменшити рівень продовольчої нестабільності серед малозабезпечених категорій населення. Однак важливо зауважити, що залежність від ринкових механізмів і тенденцій глобального експорту часто робить внутрішній ринок США вразливим до коливань цін на світовому ринку, що потенційно може створити ризики для довгострокової стабільності доступу до продуктів, особливо у кризові періоди. Тим не менш, аграрна політика США постійно адаптується до цих викликів через модернізацію систем страхування, інвестиції в дослідження продовольчої стійкості, розширення мережі локального виробництва та підтримку фермерських ринків у містах [15].

Канада, своєю чергою, підходить до забезпечення продовольчої безпеки з урахуванням специфіки власної федеративної системи управління, демографічних викликів, віддаленості багатьох регіонів та культурного розмаїття населення. Канадська аграрна політика формує продовольчу безпеку на основі трьох головних векторів: збереження внутрішньої стабільності поставок, регіоналізації продовольчих систем та інтеграції соціальних і екологічних принципів в аграрну практику. На відміну від США, Канада значною мірою спирається на систему регульованих ринків у певних секторах, таких як молочне та птахівниче виробництво, що дозволяє уникати надвиробництва, коливань цін і залежності від зовнішніх постачань. Ця модель дозволяє стабілізувати доходи фермерів, забезпечити сталість виробництва та доступність якісної продукції для населення. Проте, така система також викликає дискусії щодо справедливості ціноутворення, доступу до ринку для нових учасників та конкурентоспроможності на міжнародному рівні. У сфері продовольчої безпеки Канада приділяє велику увагу врахуванню потреб північних і ізольованих громад, де доступ до харчових продуктів часто ускладнений через географічні та логістичні чинники. Саме тому уряд реалізує спеціальні програми з доставки продовольства, підтримки локального виробництва та розвитку харчової автономії в корінних громадах. Також важливим компонентом аграрної політики Канади є інституціалізована інтеграція охорони здоров'я з аграрною стратегією, що виявляється у

просуванні здорового харчування, обмеженні використання небезпечних агрохімікатів, впровадженні стандартів безпеки продукції та моніторингу харчового ланцюга від поля до столу [26].

Порівняльний аналіз двох підходів до продовольчої безпеки вказує на те, що США акцентують увагу на забезпеченні ринкової ефективності, підтримці масштабного виробництва, розвитку експорту та допомозі споживачам через продовольчі ваучери, тоді як Канада орієнтується на структурну стабільність виробництва, регіональну збалансованість, контроль цінової політики та доступність якісної продукції через локалізовану систему підтримки. Обидві системи мають свої сильні та слабкі сторони, однак об'єднує їх стратегічна мета – забезпечення всього населення країни достатнім, якісним і доступним продовольством. При цьому варто зазначити, що американська модель є більш гнучкою у відповідь на міжнародні шоки, завдяки глобалізованості своїх аграрних ланцюгів, проте більш вразливою у внутрішньому контексті через соціальну поляризацію. Канадська ж система, навпаки, забезпечує внутрішню стійкість, проте має нижчу динаміку експорту і меншою мірою включена у глобальні ринки, що створює інші типи вразливостей, наприклад, залежність від обмеженого кола імпортованих товарів і нестачу диверсифікації в деяких регіонах.

Ще одним важливим елементом впливу аграрної політики на продовольчу безпеку є екологічна складова, яка в умовах зміни клімату набуває дедалі більшої ваги. У США останніми роками зростає усвідомлення необхідності переходу до кліматично дружнього аграрного виробництва, що проявляється у фінансуванні програм зі збереження ґрунтів, зменшення викидів метану, захисту водних ресурсів та розвитку органічного землеробства. Водночас цей напрям поки що не має домінантного значення в американській аграрній політиці, де пріоритет надається економічним показникам і конкурентоспроможності. У Канаді ж екологічна відповідальність вже тривалий час інтегрована в основу аграрного планування: державна політика включає підтримку біоекономіки, адаптаційні

заходи до кліматичних змін, розвиток відновлюваної енергії в аграрному секторі та впровадження практик, орієнтованих на довгострокову стійкість. Таким чином, канадська аграрна політика, хоча і менш масштабна у фінансовому вимірі, проте є більш далекоглядною з огляду на екологічну стабільність, що у перспективі може мати позитивні наслідки для забезпечення продовольчої безпеки в умовах деградації довкілля [47].

Загалом, порівняльний підхід до аналізу впливу аграрної політики США та Канади на продовольчу безпеку дозволяє зробити висновок, що обидві країни створили ефективні, хоч і різні моделі забезпечення своїх громадян якісним харчуванням. У США цей вплив реалізується через систему масштабної соціальної допомоги, підтримку великого аграрного бізнесу та сприяння глобальній інтеграції продовольчих ринків, що робить систему динамічною та інноваційною, хоча й схильною до нерівностей. У Канаді аграрна політика побудована на принципах соціальної справедливості, регіональної самодостатності, екологічної відповідальності та багаторівневого управління, що забезпечує більшу внутрішню стійкість, але потребує подальшого вдосконалення для збільшення гнучкості у відповідь на зовнішні виклики. Обидва підходи можуть бути корисними як приклад для інших країн світу, які шукають ефективні моделі аграрної політики для забезпечення продовольчої безпеки в умовах невизначеності XXI століття.

4.3. Системи регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції

У сучасному глобалізованому світі регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції відіграє ключову роль у формуванні ефективної аграрної політики, забезпеченні конкурентоспроможності національного аграрного сектору, досягненні продовольчої безпеки та впливі на міжнародні торговельні відносини. У цьому контексті порівняльний аналіз

аграрної політики США та Канади дозволяє дослідити два різних, але водночас взаємопов'язаних підходи до зовнішньоекономічного регулювання аграрної сфери. Обидві країни мають потужні сільськогосподарські комплекси, активно беруть участь у світовій торгівлі продовольством, укладають двосторонні та багатосторонні угоди, виступають членами Світової організації торгівлі та регіональних торговельних блоків, однак використовують різні моделі захисту внутрішнього ринку та просування експорту. Саме ці відмінності є вирішальними для розуміння того, як структурні особливості аграрної політики формують підходи до торговельного регулювання та які наслідки мають ці підходи як для внутрішнього споживача, так і для глобального аграрного ланцюга постачання [34].

Таблиця 4.2

Системи регулювання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції США та Канади

Критерій	США	Канада
Основні цілі регулювання	Захист внутрішнього ринку, підтримка конкурентоспроможності фермерів, забезпечення стабільності експорту	Забезпечення балансу між внутрішнім ринком і експортом, захист якості та безпеки продукції, підтримка фермерів
Органи, що регулюють експорт/імпорт	Міністерство сільського господарства США (USDA), Міністерство торгівлі, Комісія з торгівлі	Міністерство сільського господарства Канади (AAFC), Міністерство міжнародної торгівлі
Регулювання експорту	Квоти на експорт окремих продуктів (частково), експортні субсидії, торгові угоди (НАФТА, USMCA), митні бар'єри	Переважно ринкове регулювання, експортні квоти за потребою, участь у міжнародних угодах (СРTPP, USMCA), підтримка експортерів

Регулювання імпорту	Митні тарифи на окремі категорії, санітарні і фітосанітарні вимоги, квоти, антидемпінгові заходи	Митні тарифи в рамках міжнародних угод, фітосанітарний контроль, квоти, захист внутрішнього виробника
Тарифна політика	Використання тарифів для захисту стратегічних галузей, врахування міжнародних домовленостей	Застосування тарифів відповідно до СОТ та двосторонніх угод, з урахуванням потреб аграрного сектору
Квотування	Застосовується до деяких продуктів (наприклад, молочних, цукру), регулювання обсягів експорту	Використовується переважно для імпорту молочної продукції, м'яса, зерна, з метою підтримки внутрішніх виробників
Антидемпінгові та компенсаційні заходи	Активно застосовуються для захисту від недобросовісної конкуренції, розслідування імпортерських цін	Застосовуються за потребою, з урахуванням міжнародних стандартів, з метою захисту внутрішніх ринків
Торгові угоди та інтеграція	Важливі угоди: USMCA, СОТ, двосторонні угоди з країнами Латинської Америки, Китаєм	Угоди: USMCA, СРТПП, СОТ, угоди з ЄС та іншими країнами, активна інтеграція у світову торгівлю
Підтримка експортерів	Фінансова підтримка, консультації, страхування експортних ризиків, маркетингові програми	Програми підтримки експорту, інформаційні платформи, допомога у виході на нові ринки
Санітарні та фітосанітарні норми (SPS)	Жорсткі вимоги до якості і безпеки, контроль при експорті та імпорті	Суворі стандарти, часті перевірки, відповідність міжнародним нормам, підтримка сертифікації
Моніторинг і контроль	Активний моніторинг митних процедур, статистики експорту/імпорту, аналітика ринків	Співпраця федеральних і провінційних служб,

		використання цифрових платформ для моніторингу
Виклики в регулюванні	Торгові війни, митні бар'єри, зміни міжнародних ринків, кліматичні ризики	Залежність від зовнішніх ринків, баланс між відкритістю та захистом, адаптація до екологічних вимог
Перспективи розвитку	Посилення цифрових технологій у митних процесах, розширення ринків, нові торгові угоди	Підвищення екологічних стандартів, діджиталізація, розширення експортного потенціалу дрібних фермерів

Джерело: сформовано автором

Система регулювання експорту сільськогосподарської продукції в США є складною, багаторівневою та високофінансованою. Уряд США традиційно сприяє розширенню присутності американських фермерів на зовнішніх ринках шляхом цілеспрямованих програм підтримки експорту, дипломатичної участі в переговорних процесах, укладення численних торговельних угод і субсидування експорту. Особливу роль відіграє Міністерство сільського господарства США, зокрема його підрозділи, які відповідають за розвиток зарубіжних ринків, забезпечення відповідності стандартів, сертифікацію та маркетингову підтримку [20]. Американська аграрна політика спирається на ринкову логіку, згідно з якою експорт є не просто інструментом збуту надлишкової продукції, а стратегічним напрямом зростання сільськогосподарського сектору, джерелом валютних надходжень та важелем геополітичного впливу. США активно розвивають систему торговельних представництв, деякі з яких мають напівурядовий статус і виконують функції з просування бренду американського продовольства, адаптації до культурних і регуляторних особливостей країн-партнерів, а також моніторингу торговельних бар'єрів. Урядова підтримка експорту включає кредитні гарантії, страхування ризиків, участь у міжнародних ярмарках, освітні

програми для виробників і постачальників. Разом з тим, США є одним із головних критиків протекціонізму у світовій торгівлі, водночас самі часто використовують захисні заходи щодо імпорту, особливо в контексті політичних суперечностей з окремими державами або з метою підтримки вітчизняного виробника в умовах цінової нестабільності [14].

Канада, зі свого боку, реалізує більш стриману, хоча не менш цілеспрямовану політику регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією. На відміну від США, Канада широко застосовує систему керованого ринку, яка передбачає обмеження імпорту певних видів продукції через тарифні квоти, системи ліцензування, вимоги до відповідності національним стандартам, а також жорсткий контроль внутрішнього обсягу виробництва. Найяскравішим прикладом цього є система управління поставками в галузях молочного скотарства, птахівництва та яєчного виробництва, яка заснована на трьох основних принципах: регулювання внутрішніх квот, підтримка стабільного рівня цін і захист внутрішнього ринку через високі імпорتنі тарифи на продукцію, що перевищує встановлені квоти. Така система дозволяє забезпечити сталі доходи фермерам, уникнути надвиробництва та нестабільності цін, однак часто викликає міжнародну критику за обмеження доступу іноземної продукції на канадський ринок, а також ускладнює укладення нових торговельних угод. У той час як США прагнуть до максимального відкриття ринків та мінімізації бар'єрів, Канада наполягає на винятковості своєї моделі як такої, що є внутрішньою справою суверенної держави та інструментом забезпечення продовольчої безпеки. Тим не менш, Канада є активним учасником регіональних торговельних блоків, зокрема Угоди між США, Мексикою та Канадою (CUSMA), а також Всеохоплюючої економічної та торговельної угоди з Європейським Союзом (СЕТА), в межах яких вона змушена шукати компроміси між захистом внутрішнього виробника і відкриттям ринку для стратегічних партнерів [17].

Імпортна політика США, попри декларований лібералізм, має елементи вибіркового протекціонізму, особливо коли йдеться про питання безпеки харчових продуктів, відповідність стандартам, захист внутрішнього виробника та виконання зовнішньополітичних цілей. США активно застосовують інструменти нетарифного регулювання, такі як фітосанітарні вимоги, технічні бар'єри, вимоги до маркування, сертифікацію та контроль походження. Часто ці заходи використовуються як інструмент впливу в переговорах або як відповідь на практики демпінгу, субсидування чи порушення торговельних угод з боку партнерів. У Канаді імпортна політика також ґрунтується на принципах контролю якості, безпечності та відповідності внутрішнім нормам, однак має додаткове підґрунтя в необхідності збереження цінової стабільності на внутрішньому ринку та підтримки дрібного фермерства. Обидві країни стикаються з викликами, пов'язаними з транснаціональними корпораціями, агрорітейлерами та глобальними змінами у виробничо-збутових ланцюгах, що змушує адаптувати імпортну політику відповідно до нових реалій, включаючи питання стійкості, етичного виробництва, вуглецевого сліду та соціальної відповідальності виробників [46].

У підсумку, порівняння систем регулювання експорту та імпорту в США і Канаді засвідчує існування двох різних парадигм аграрної політики. Американська модель тяжіє до глобалізованого підходу, в якому держава виступає активним лобістом інтересів експортерів, створює інфраструктуру для просування продукції за кордон і використовує торговельні важелі як частину зовнішньої політики. Канада ж обирає модель захищеного внутрішнього ринку, в якому першочергове значення надається стабільності фермерського доходу, захисту споживача та забезпеченню продовольчої незалежності. При цьому обидві країни визнають необхідність участі в глобальних торговельних процесах, хоч і відстоюють свої національні інтереси через різні механізми. У США ці механізми пов'язані з активною зовнішньоторговельною експансією, тоді як у Канаді вони проявляються у

прагненні зберегти унікальні елементи власної аграрної політики навіть в умовах зростаючого зовнішнього тиску. Таким чином, аналіз системи регулювання експорту та імпорту в США та Канаді демонструє, як різні інституційні підходи формують національні моделі аграрної політики, що є не лише економічними інструментами, але й відображенням соціальних пріоритетів, історичних традицій та стратегічних бачень розвитку сільського господарства в кожній країні.

4.4. Виклики і перспективи аграрної політики в Північній Америці

Аграрна політика в Північній Америці, яка охоплює насамперед Сполучені Штати Америки та Канаду, зазнає постійної трансформації під тиском внутрішніх та зовнішніх факторів, що формують новий ландшафт сільськогосподарського розвитку. Обидві країни є провідними виробниками та експортерами аграрної продукції, які мають усталені традиції державної підтримки сільського господарства, ефективні інституційні структури та розвинену систему аграрної освіти й наукових досліджень. Проте на сучасному етапі аграрна політика стикається з низкою викликів, які змушують уряди адаптувати традиційні підходи, шукати нові точки рівноваги між економічною доцільністю, екологічною стійкістю та соціальною відповідальністю, а також визначати пріоритети в умовах зростаючої глобальної конкуренції, технологічної революції та посилення геополітичної нестабільності [8].

Одним з найгостріших викликів для аграрної політики США і Канади є зміна клімату, яка дедалі помітніше впливає на врожайність, структуру землекористування, водозабезпечення, сезонність виробництва та розповсюдження шкідників і хвороб рослин. Кліматичні аномалії, зростання середньої температури, посухи, повені, пожежі та інші екстремальні погодні явища ставлять під загрозу довгострокову продуктивність аграрного сектору,

вимагаючи перегляду технологій вирощування, розвитку зрошувальних систем, впровадження кліматоорієнтованих сортів і порід, а також створення адаптивної інфраструктури ризик-менеджменту. У цій сфері політика США орієнтується на інвестиції в наукові дослідження, державні програми збереження природних ресурсів та підтримку фермерів у переході до практик зменшення вуглецевого сліду. Канада, зі свого боку, просуває інтеграцію екологічних стандартів в аграрну практику через багаторівневі угоди між урядами та фермерами, водночас розширюючи програми сталого землекористування та охорони біорізноманіття. Але ефективність цих заходів залежить від масштабу їх впровадження, доступу до інновацій та готовності фермерських господарств змінювати звичні виробничі моделі [11].

Другим важливим викликом є соціальна нерівність та зростаюча поляризація в аграрному секторі, де великі корпорації отримують більшість державної підтримки, тоді як малі та середні фермери втрачають ринкові позиції, стикаючись із проблемами доступу до фінансів, землі, техніки та збуту. У США ця проблема має системний характер, з огляду на домінування агропромислових гігантів, які диктують умови на ринку, впливають на політичні рішення та маргіналізують локальних виробників. Канадська політика намагається зберігати баланс між великим бізнесом і малими фермами, особливо через систему керованих ринків у молочному та птахівничому секторах, однак і тут спостерігається поступова концентрація виробництва. У обох країнах набуває актуальності питання оновлення сільського населення, адже середній вік фермерів постійно зростає, а молодь не завжди зацікавлена в аграрній професії через економічну нестабільність, високі початкові витрати та відсутність підтримки на старті. Цей виклик потребує комплексного вирішення – через освітні програми, фінансові стимули, розвиток сільської інфраструктури та підтримку соціального підприємництва.

Ще одним викликом є трансформація глобальних агропродовольчих ланцюгів під впливом воєнних конфліктів, торговельних воєн, пандемій та

нестабільності логістичних систем. США і Канада, як провідні експортери продовольства, залежать від відкритості зовнішніх ринків, однак у нових умовах стикаються з необхідністю зміцнення внутрішньої автономії, створення резервів, переорієнтації логістики та захисту критичної інфраструктури. Торговельні суперечки, наприклад, між США та Китаєм або між Канадою і Європейським Союзом, можуть мати суттєвий вплив на обсяги експорту, ціни та стратегічне планування. Водночас зростає роль регіональних інтеграційних об'єднань, таких як USMCA (CUSMA), які покликані забезпечити стабільність у торгівлі, однак вимагають від країн-учасниць гнучкості, готовності до компромісів та перегляду національних механізмів регулювання [7].

До викликів слід також віднести необхідність діджиталізації аграрного виробництва та інтеграції новітніх технологій, таких як точне землеробство, автоматизовані системи обліку, супутниковий моніторинг, біотехнології та штучний інтелект. Ці інновації здатні значно підвищити ефективність, зменшити витрати та знизити негативний вплив на довкілля, однак вони також вимагають доступу до інвестицій, цифрової грамотності, модернізації освітніх програм і правового врегулювання використання даних. США активно інвестують у технологічні стартапи, створюють спеціалізовані центри розвитку агротехнологій, заохочують приватно-державне партнерство в цій сфері. У Канаді також ведеться розвиток цифрових платформ для фермерів, однак масштаби впровадження залишаються обмеженими, особливо у віддалених регіонах, де зберігається низький рівень інтернет-покриття та нестача фахових кадрів.

Попри ці виклики, аграрна політика Північної Америки має значний потенціал для трансформації у напрямі стійкого розвитку, технологічного лідерства та збереження конкурентоспроможності. Однією з перспектив є розвиток кліматично-орієнтованих моделей аграрної політики, які поєднують економічну ефективність із відповідальністю перед довкіллям, зокрема через карбонові кредити, екосистемні послуги, підтримку

органічного виробництва та створення національних стратегій адаптації. Перспективним є також перехід до мультифункціональної моделі сільського господарства, де фермери не лише виробляють продовольство, а й виконують функції з охорони ландшафту, збереження культурної спадщини, освіти та відновлення місцевих громад. Обидві країни вже роблять кроки у цьому напрямі, впроваджуючи програми збереження природи, підтримки сільського туризму та альтернативних форм зайнятості на селі [18].

Ще одна перспектива – зміцнення місцевих продовольчих систем і підвищення стійкості до глобальних потрясінь через розвиток коротких ланцюгів постачання, фермерських ринків, кооперативних об'єднань та міського сільського господарства. Цей підхід дозволяє зменшити вразливість до коливань світових ринків, зміцнити соціальні зв'язки між виробниками і споживачами та забезпечити регіональну продовольчу безпеку. Водночас важливим викликом залишається збереження міжнародних позицій у торгівлі, для чого необхідно адаптувати політику до вимог міжнародного права, оновлювати торговельні угоди, розвивати брендинг національної продукції та підтримувати дипломатичні інструменти просування на глобальних ринках.

Аграрна політика в Північній Америці, яка охоплює передусім Сполучені Штати Америки та Канаду, відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, підтримці економічної стабільності, збереженні навколишнього середовища та розвитку сільських територій. Саме аграрна політика формує стратегічне бачення розвитку сільського господарства, впливає на механізми державної підтримки виробників, регулює експортно-імпортні відносини, сприяє інтеграції інновацій, реагує на глобальні виклики та окреслює рамки екологічної відповідальності. Північноамериканський контекст аграрної політики є особливим завдяки високому рівню механізації, значній ролі технологій, наявності потужного агропромислового комплексу та багатому історичному досвіду державного втручання в сільське господарство. Водночас обидві країни – США і Канада – перебувають у стані перманентного балансування між інтересами великого бізнесу та дрібного фермерства, між

економічною доцільністю та соціальною справедливістю, між глобальними ринками і потребами місцевих громад, між короткостроковими вигодами та довгостроковою екологічною стійкістю [10].

Роль аграрної політики у цьому регіоні не обмежується лише підтримкою виробництва продуктів харчування, вона є інструментом регулювання соціальних процесів, зайнятості, охорони земельних і водних ресурсів, розвитку інфраструктури, формування продовольчих стратегій та реалізації національних і зовнішньополітичних інтересів. Зокрема, у США аграрна політика виступає однією з найбільш фінансованих галузей бюджетної підтримки, в основі якої лежать багатоаспектні "Farm Bills", що охоплюють як виробничі аспекти, так і соціальні – продовольчу допомогу бідним верствам населення, розвиток сільських територій, охорону навколишнього середовища. У Канаді аграрна політика має більш децентралізований характер, де велике значення відіграє координація між федеральним і провінційними урядами, з акцентом на збереження екологічного балансу, підтримку дрібного фермерства та забезпечення регіональної рівноваги у доступі до продовольства [31].

Незважаючи на усталену інституційну базу, обидві країни стикаються з серйозними викликами. Одним із ключових є кліматична нестабільність, яка все більше впливає на продуктивність сільського господарства, знижує передбачуваність виробничих циклів, провокує зростання втрат через посухи, повені, буревії та пожежі. У цьому контексті аграрна політика повинна відповідати новим умовам, стимулюючи фермерів до впровадження адаптивних практик, використання кліматостійких технологій, ефективного управління природними ресурсами, зокрема водою та ґрунтом. Разом із тим, держава має розширити науково-дослідну підтримку, сприяти переходу до відновлюваної енергії, інвестувати у системи раннього попередження та ризик-менеджменту. Другим важливим викликом є зростання нерівності між великими агрохолдингами та малими виробниками, що посилюється концентрацією ринку, зменшенням доступу до землі, капіталу, техніки та

торговельних мереж для невеликих господарств. Ця проблема особливо актуальна в США, де ринок дедалі більше контролюється транснаціональними корпораціями, які мають безпосередній вплив на аграрну політику через лобістські інструменти. У Канаді завдяки системі регульованого ринку в окремих секторах, таких як молочне скотарство та птахівництво, вдається частково захистити малі фермерські господарства, однак загальні тенденції глобалізації й тут не залишають дрібного виробника поза ризиками маргіналізації.

Ще одним суттєвим викликом є зміна очікувань споживачів і суспільства загалом щодо якості продуктів, методів їх виробництва, прозорості ланцюгів постачання, захисту прав тварин, безпеки продуктів харчування та впливу сільського господарства на довкілля. Ці очікування трансформують аграрну політику зсередини, змушуючи її адаптуватися до нових нормативів, посилювати контроль якості, підтримувати екологічно дружнє виробництво та сприяти розвитку органічного землеробства. У відповідь на ці виклики аграрна політика поступово змінює парадигму: від політики максимізації виробництва та експорту – до політики стійкості, безпечності та соціальної відповідальності. Водночас виникає потреба у зміцненні продовольчої автономії на локальному рівні, особливо в умовах порушення глобальних ланцюгів постачання через пандемії, воєнні конфлікти чи економічні санкції. США та Канада змушені переосмислювати свої ролі як аграрних гігантів і одночасно як держав, відповідальних за безперерйне забезпечення продовольством у межах власних кордонів [26].

Щодо перспектив, то аграрна політика Північної Америки має широкий простір для розвитку, особливо в напрямку інтеграції інновацій, модернізації інфраструктури, розвитку біоекономіки, діджиталізації сільського господарства та розширення участі громад у формуванні політичного курсу. Великі сподівання покладаються на потенціал штучного інтелекту, систем точного землеробства, біотехнологій, блокчейн-рішень у сфері прозорості постачання, автономної техніки та мобільних платформ для аграрного

консалтингу. Проте впровадження таких технологій потребує не лише фінансових ресурсів, а й інституційної підтримки, освітньої підготовки, створення цифрової інфраструктури у віддалених сільських районах, а також забезпечення захисту прав фермерів у питаннях обігу даних. Крім того, однією з важливих перспектив є формування більш інклюзивної моделі аграрної політики, яка враховуватиме інтереси корінних народів, національних меншин, жінок у сільському господарстві, молоді та інших груп, які досі залишаються недостатньо представленими у процесах прийняття рішень.

Роль аграрної політики в Північній Америці є багатогранною та надзвичайно важливою як у внутрішньому контексті, так і у глобальному масштабі. Вона є інструментом, через який реалізуються економічні, екологічні, соціальні та стратегічні цілі суспільства. Водночас численні виклики – кліматичні, соціальні, технологічні та геополітичні – вимагають гнучкості, інноваційності, багаторівневої координації та здатності до трансформації. Перспективи аграрної політики у США і Канаді значною мірою залежать від того, наскільки ці держави зможуть знайти баланс між глобальною відкритістю та локальною стійкістю, між підтримкою великих компаній і захистом малих виробників, між ефективністю виробництва та екологічною безпекою, між інтересами сьогодення і відповідальністю перед майбутніми поколіннями. Успіх у цьому напрямку зробить аграрну політику не лише більш дієвою, а й більш справедливою та довготривалою [29].

Отже, можна стверджувати, що аграрна політика Північної Америки знаходиться на роздоріжжі – між старими моделями індустріального розвитку і новими вимогами до екологічної відповідальності, соціальної рівності та інноваційної гнучкості. США і Канада мають необхідні ресурси, інституції та досвід для того, щоб перетворити ці виклики на можливості, однак це вимагає політичної волі, міждержавної координації, участі громадськості та довгострокового стратегічного бачення, яке виходить за межі короткотермінової економічної вигоди. Майбутнє аграрної політики регіону залежить від того, наскільки ефективно ці країни зможуть поєднати

національні інтереси з глобальними трендами, забезпечити баланс між продуктивністю та сталістю, а також створити аграрний сектор, який слугуватиме не лише економічним рушієм, а й фундаментом для здорового, справедливого та екологічно безпечного суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

Порівняльний аналіз аграрної політики США та Канади розкриває дві принципово різні моделі державної підтримки сільського господарства, які, попри спільні цілі та схожий геополітичний контекст, відрізняються інституційними, фінансовими й політичними механізмами. Американська модель є високо централізованою, фінансово потужною та орієнтованою на глобальну експансію й ринкову конкуренцію. Канадська — децентралізована, соціально чутлива та екологічно збалансована. Обидві системи доводять ефективність державного втручання, але підкреслюють необхідність адаптації моделі до національних особливостей, пошуку балансу між економічною ефективністю і соціальною справедливістю та постійного інноваційного оновлення в умовах глобальних змін.

Порівняльне вивчення впливу аграрної політики США та Канади на продовольчу безпеку підтверджує, що обидві країни створили дієві, хоч і різні механізми забезпечення населення якісним харчуванням. У США це досягається через масштабні соціальні програми, підтримку великого агробізнесу та активну інтеграцію у світові продовольчі ринки — система динамічна й інноваційна, але вразлива до соціальної нерівності. У Канаді акцент робиться на соціальній справедливості, регіональній самодостатності, екологічній відповідальності та багаторівневому управлінні, що забезпечує вищу внутрішню стійкість, хоча й вимагає додаткової гнучкості перед зовнішніми викликами. Обидва підходи є цінними орієнтирами для країн, які шукають власні ефективні моделі продовольчої безпеки у XXI столітті.

Порівняння систем регулювання експорту та імпорту в США і Канаді виявляє дві протилежні парадигми. Американська модель тяжіє до глобалізму: держава активно лобіює інтереси експортерів, будує експортну інфраструктуру та використовує торгівлю як інструмент зовнішньої політики. Канадська модель пріоритетизує захист внутрішнього ринку, стабільність доходів фермерів, інтереси споживачів і продовольчу незалежність. Водночас

обидві країни беруть участь у глобальних торговельних процесах, але відстоюють національні інтереси по-різному: США — через агресивну експансію, Канада — через збереження унікальних елементів власної системи навіть під зовнішнім тиском. Таким чином, аналіз зовнішньоторговельного регулювання показує, як інституційні відмінності відображають глибші соціальні пріоритети, історичні традиції та стратегічні бачення розвитку аграрного сектору кожної країни.

Аграрна політика Північної Америки нині стоїть на роздоріжжі: між традиційними індустріальними підходами та новими вимогами екологічної відповідальності, соціальної рівності й технологічної гнучкості. США і Канада мають ресурси, інституції та накопичений досвід, щоб перетворити ці виклики на можливості, але це потребує політичної волі, міжурядової координації, залучення громадськості та довгострокового стратегічного мислення, яке виходить за межі короткострокової вигоди. Майбутнє аграрного сектору регіону залежить від здатності поєднати національні інтереси з глобальними трендами, забезпечити баланс між продуктивністю та сталістю й створити галузь, яка стане не лише економічним двигуном, а й основою здорового, справедливого та екологічно безпечного суспільства.

ВИСНОВКИ

1. У результаті аналізу сутності аграрної політики як невід'ємного складника загальноекономічної політики держави, можна дійти висновку, що її основною метою є забезпечення стабільного функціонування аграрного сектору, регулювання ринку сільськогосподарської продукції та гарантування продовольчої безпеки. Функції аграрної політики охоплюють широкий спектр інструментів: від фінансової підтримки фермерських господарств до стимулювання інновацій та розвитку інфраструктури в сільській місцевості. У сучасних умовах значення аграрної політики посилюється через глобальні виклики, зокрема зміну клімату, дестабілізацію логістичних ланцюгів та соціально-економічні наслідки пандемії. Державна підтримка аграрного сектору не лише компенсує ринкові дисбаланси, а й формує стратегічні напрями розвитку, що мають забезпечити конкурентоспроможність сільського господарства в глобальному вимірі.

2. Вивчення історичних етапів становлення аграрної політики та основних теоретичних концепцій її формування дозволяє зробити висновок, що аграрна політика завжди була відображенням конкретних соціально-економічних та політичних реалій кожного історичного періоду. Класичні економічні підходи, орієнтовані на саморегулювання ринку, поступово були доповнені кейнсіанськими та інституціональними концепціями, що підкреслюють необхідність державного втручання у забезпечення сталого розвитку сільського господарства. У сучасній аграрній політиці дедалі більшу роль відіграють концепції сталого розвитку, біоекономіки та продовольчої безпеки, які вимагають міждисциплінарного підходу до вирішення проблем аграрного сектору. Таким чином, еволюція теоретичних основ аграрної політики свідчить про її динамічний, складний і багатофакторний характер.

3. Аналізуючи аграрну політику розвинених країн, зокрема США і Канади, можна відзначити як спільні риси, так і суттєві відмінності у підходах

до регулювання аграрного сектора. Загальними є високий рівень державної підтримки сільського господарства, спрямованість на забезпечення продовольчої безпеки, впровадження інновацій і стимулювання сталого землекористування. Водночас відмінності проявляються в структурі фінансової допомоги, механізмах ціноутворення, податковій політиці, ролі екологічного компоненту, а також у рівні інтеграції аграрного сектору в глобальні ринки. США демонструють більш прагматичний, ринково орієнтований підхід, тоді як Канада акцентує увагу на екологічній сталій політиці та соціальній підтримці малих фермерів. Це дозволяє зробити висновок, що ефективна аграрна політика формується в контексті національних пріоритетів і з урахуванням соціокультурної специфіки кожної країни.

4. Історичний розвиток аграрної політики США демонструє послідовну еволюцію від мінімального втручання держави до активного формування аграрної політики через комплексну систему інституцій і законодавчих актів. Із часів Великої депресії роль держави у регулюванні аграрного сектора суттєво зросла. Уряди США поступово створювали ефективну систему підтримки фермерів, включаючи механізми цінової стабілізації, кредитного забезпечення, субсидій та страхування. Такий підхід дозволив не лише уникнути соціальних криз у сільській місцевості, а й сформувати потужний, конкурентоздатний аграрний сектор. Таким чином, історичний досвід США свідчить про важливість інституційного підходу до розвитку аграрної політики, гнучкого реагування на виклики часу та активного використання інструментів державного втручання.

5. Програми підтримки фермерів у США є одним із центральних елементів аграрної політики, що дозволяють забезпечити стабільність доходів виробників, знизити ризики ведення сільського господарства та стимулювати інноваційну активність. Субсидії на продукцію, пільгові кредити та програми страхування посівів і врожаю спрямовані на пом'якшення наслідків цінових коливань, погодних катастроф і ринкових ризиків. Держава активно підтримує

розвиток фермерських господарств, зокрема через участь у програмах, що компенсують частину витрат на техніку, насіння, зберігання продукції тощо. Аналіз цих механізмів свідчить, що економічна доцільність програм полягає у забезпеченні високої конкурентоспроможності аграрного сектору США на міжнародному ринку при одночасному збереженні соціальної стабільності в сільській місцевості.

6. Регуляторна аграрна політика США охоплює потужну систему заходів податкового, цінового та зовнішньоторговельного характеру, що формує сприятливі умови для розвитку аграрного сектору. Податкові пільги для фермерів, стабілізаційні цінові механізми та активна підтримка експорту сільськогосподарської продукції через угоди про вільну торгівлю створюють передумови для зростання аграрної продуктивності та доходності. Особливо вагому роль відіграє стратегія просування американської продукції на світові ринки, яка супроводжується державним лобіюванням інтересів аграріїв та технологічним оновленням виробничої бази. Таким чином, система регулювання аграрного ринку США забезпечує не лише внутрішню рівновагу, а й глобальне домінування американської сільськогосподарської продукції.

7. Аналіз впливу технологічних інновацій на сільське господарство США демонструє, що аграрна політика тісно пов'язана з науково-технічним прогресом. Інвестиції в генетично модифіковані культури, автоматизацію, точне землеробство, цифрові технології управління фермою стали ключовими чинниками підвищення врожайності, ефективності використання ресурсів і зменшення екологічного навантаження. Держава активно стимулює наукові дослідження, розвиток аграрних стартапів та впровадження інноваційних рішень через пільгове кредитування та грантові програми. Усе це створює умови для високої інноваційної динаміки аграрного сектору США, що є фундаментом його глобального лідерства у сільськогосподарському виробництві.

8. Історичний розвиток аграрного сектору Канади свідчить про складну еволюцію від колоніального фермерства до сучасного

індустріалізованого сільського господарства з потужною державною підтримкою. В основі становлення аграрної політики Канади лежить баланс між ринковими механізмами та державним втручанням, з акцентом на соціальну справедливість, екологічну відповідальність та збереження сільських громад. Історично Канада зіткнулась із проблемою нерівномірного розвитку сільського господарства між провінціями, що вимагало формування гнучкої, децентралізованої політики. Уряд країни створив низку програм, спрямованих на розвиток інфраструктури, підтримку фермерів та адаптацію до суворих кліматичних умов. У підсумку, історичний досвід Канади доводить, що аграрна політика повинна враховувати як економічні реалії, так і регіональні особливості, забезпечуючи довготривалу стійкість сільського господарства.

9. Стратегічні напрями аграрної політики Канади визначаються необхідністю підтримки сталого сільського господарства, адаптації до зміни клімату та інтеграції в глобальні ринки. Пріоритети політики охоплюють розвиток екологічно дружніх технологій, підтримку агроінновацій, посилення конкурентоспроможності канадської продукції, а також соціальний захист фермерів. Особлива увага приділяється збереженню біорізноманіття, розвитку органічного землеробства та забезпеченню продовольчої безпеки. Державна політика спрямована на довгострокове планування, а не ситуативне втручання, що створює стійке середовище для інвестування та модернізації. Таким чином, стратегічна модель аграрної політики Канади – це поєднання інноваційного, соціального та екологічного підходів, що забезпечує гармонійний розвиток аграрного сектору.

10. Аграрна політика Канади особливо акцентує увагу на підтримці дрібних та середніх фермерів, визнаючи їхню ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, збереженні сільської культури та сталому розвитку територій. На відміну від США, де домінують великі агрохолдинги, Канада проводить політику захисту локальних виробників через систему прямих дотацій, пільгового кредитування, соціальних програм для сільських громад

та програм професійної підготовки. Також велике значення має програма страхування доходів, що дозволяє уникнути банкрутства під час кризових ситуацій. Держава сприяє формуванню кооперативів, агротуризму, підтримує молодь, яка бажає займатися фермерством. У результаті, соціально орієнтована модель аграрної політики Канади підвищує життєздатність фермерських господарств і сприяє збереженню сільських територій.

11. Екологічна складова є наріжним каменем аграрної політики Канади, яка сприймає довкілля не як ресурс, а як базову умову стійкості сільського господарства. Стратегія уряду спрямована на зменшення викидів парникових газів у сільському господарстві, збереження ґрунтів, водних ресурсів та біорізноманіття. Запроваджуються заходи з мінімізації використання хімічних добрив і пестицидів, розвиток органічного землеробства, відновлення природних екосистем на сільськогосподарських землях. Уряд надає фермерам фінансову допомогу за екологічні практики, зокрема за залісення, обробіток без оранки, збереження водозбірних басейнів. Таким чином, Канада демонструє приклад аграрної політики, яка не лише виробляє їжу, а й дбає про довкілля як основу існування майбутніх поколінь.

12. Проведений структурний аналіз державної підтримки аграрного сектору США і Канади свідчить про глибокі відмінності в підходах до фінансування та організації допомоги сільськогосподарським виробникам. У США система підтримки є більш централізованою, з акцентом на страхування ризиків, компенсації за втрати доходів та субсидування товарного виробництва. Водночас Канада демонструє більш комплексну та регіонально чутливу модель, де фінансова допомога інтегрована з соціальними програмами, підтримкою довкілля і сталого розвитку сільських територій. У Канаді значну роль відіграють провінційні уряди, які розробляють специфічні програми відповідно до місцевих потреб. Це свідчить про те, що, попри загальні риси, ефективність аграрної політики залежить від структури управління, гнучкості інструментів і ступеня адаптації до регіональних реалій.

13. Аналіз впливу аграрної політики на продовольчу безпеку США і Канади дозволяє дійти висновку, що обидві країни мають стабільно високий рівень забезпечення населення якісною та безпечною продукцією. У США система продовольчої безпеки реалізується через масштабні програми державних закупівель, резервування та субсидування продукції, а також через мережу харчової допомоги для малозабезпечених верств населення. Канада ж більше уваги приділяє якості харчових продуктів, здоровому харчуванню, етичному виробництву та довгостроковій сталості. Її модель продовольчої безпеки тісно пов'язана з екологічними аспектами та правами споживачів. Таким чином, аграрна політика є основним механізмом реалізації продовольчої стратегії обох країн, але вона має різну пріоритетність: у США переважає кількісний та економічний підхід, тоді як у Канаді – якісно-екологічний.

14. Системи регулювання зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в США та Канаді мають стратегічне значення для забезпечення економічної стійкості аграрного сектору. США орієнтуються на агресивну торговельну політику, просуваючи свою продукцію на міжнародні ринки через укладання двосторонніх угод, тарифні пільги та експортні дотації. Вони активно використовують геополітичний вплив для просування інтересів аграріїв. Канада, у свою чергу, дотримується більш поміркованої стратегії, з акцентом на якість, екологічні стандарти та багатосторонню співпрацю в рамках СОТ. Канадська система квотування (наприклад, у молочній промисловості) дозволяє уникати перенасичення ринку й підтримувати стабільні ціни. Порівняння показує, що США діють як глобальний аграрний експансіоніст, а Канада – як прихильник збалансованої і відповідальної торгівлі.

15. Узагальнення сучасних викликів і перспектив аграрної політики США і Канади демонструє, що обидві країни перебувають у процесі трансформації своїх аграрних моделей. Серед головних викликів варто виділити зміну клімату, зростання витрат на ресурси, зменшення сільського

населення, а також глобальні торговельні конфлікти. Для США перспективним напрямом залишається подальша технологізація, розвиток цифрового фермерства та генетичної інженерії, але водночас актуалізується потреба у більшій екологічній відповідальності. Канада зосереджується на інтеграції принципів сталого розвитку, збереженні соціальної рівноваги в сільських регіонах та адаптації до кліматичних змін. Перспективи аграрної політики в обох країнах полягають у поєднанні інноваційного з екологічним і соціальним підходами, що має забезпечити не лише економічну ефективність, а й стійкість аграрної системи до майбутніх глобальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 494 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3369/1/Polityka_orhanichnoho.pdf (дата звернення: 10.05.2025)
2. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 13.05.2025)
3. Бондар О. Г., Полякова І. О., Лях В. О. Державна підтримка органічного сільського господарства в Україні за досвідом ЄС. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. №3. С. 18-23.
4. Вараксіна О. В. Світовий досвід державної політики продовольчого забезпечення. Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». 2015. №4. С. 45-52.
5. Вишневська О.М., Волошина В.В., Гаріна Ю.В. Екологічні засади розвитку суспільства. глобальні та національні проблеми економіки, 2018. Вип.22. С. 658-661.
6. Воскобійник Ю.П. Аграрна політика США у період постіндустріальної трансформації. *Економіка та управління АПК*. Кривий Ріг. 2023. 4 ст. URL: <https://economyenag.btsau.edu.ua/uk/content/agrarna-polityka-ssha-u-period-postindustrialnoyi-transformaciyi?> (дата звернення: 13.05.2025)
7. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (дата звернення: 15.05.2025)
8. Журба І. Є. Україна–Канада: особливе партнерство у динамічному світі. *Майдан закордонних справ*, Київ. 2023. ≈8 ст. URL: аналітична стаття на сайті МФУА

9. Ільчук О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. №2. С. 93-98.
10. Ковбаса О. Мазний В. Сучасні аспекти розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-107> (дата звернення: 17.05.2025)
11. Кононенко О. Європейські практики підтримки сталого розвитку сільських територій у контексті вдосконалення земельних відносин. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 95–101 (дата звернення: 19.05.2025)
12. Криворук Б. М. Державна підтримка виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Економіка та держава*. 2016. №11. С.101-104.
13. Крисоватий А. І., Сохацька О. М. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 478 с.
14. Лупенко Ю. О. За перший рік війни кількість діючих сільськогосподарських підприємств зменшилася майже на третину. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3697-za-pershyy-rik-viyny-kilkist-diyuchykh-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-zmenschylasya-mayzhe-na-tretynu-yuriy-lupenko.html> (дата звернення: 21.05.2025)
15. Луценко О. А. Державна підтримка сільського господарства країн ЄС в умовах СОТ: досвід для України. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. Вип. 161. С. 213-220.
16. Манаєнко І. М., Дергачова В. В. США та Канада: тенденції економічного розвитку і партнерства. *Економіка та суспільство*, Київ. 2021. С. 112–130. 18 ст
17. Міністерство сільського господарства США <https://www.usda.gov/topics/farming>. (дата звернення: 27.07.2025)

18. Могильний О. М. Аграрний сектор України: сировинна пастка : монографія. Ч. II. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2024. 332 с. (дата звернення: 24.05.2025)
19. Мостова А. Д. Зарубіжний досвід державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. №2. С. 7-14.
20. Надвиничний С. А. Зарубіжний досвід державної підтримки сільського господарства. Агросвіт. 2011. №2. С. 6-12.
21. Нів'євський О., Мартішев П., Кваша С. Agricultural Policy in Ukraine (з оглядом досвіду США): аналіз і уроки. *arXiv preprint*. 2023. 25 ст.
22. Онегіна В. М., Шibaєва Н. В. Інституційна основа аграрної політики: українські реалії й досвід США та ЄС. *Економіка АПК*, Київ. 2016 (перевидано/обговорюється онлайн до 2021). 10 ст.
23. Піщур Я. С., Сенишин О. С. Використання світового досвіду державної підтримки розвитку агропродовольчого комплексу як напрямку забезпечення продовольчої безпеки України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2012. №2. С. 131-140.
24. Погорєлова О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. Сталий розвиток економіки. 2024. № 1(48). С. 129–143. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-189> (дата звернення: 28.05.2025)
25. Погріщук Б.В. Економічна безпека аграрного сектору у системі економічної безпеки держави. Науковий вісник Ужгородського Університету: Серія Економіка. Випуск 1 (53). 2019. С. 48–52.
26. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. Економічний дискурс. 2016. Вип. 2. С. 47-53.
27. Свистун Л. Попова Ю. Штепенко К. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. Ефективна економіка. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/95.pdf (дата звернення: 01.06.2025)

28. Сільське господарство України: від російського вторгнення до європейської інтеграції. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI%282024%29760432_XL.pdf (дата звернення: 05.06.2025)

29. Соломатіна Т., Хромяк В. Державна підтримка рослинництва у США та Україні: напрямки, можливості і перспективи. *Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів)*, Львів. 2021. 5 ст.

30. Солонина Є. Рентабельність американських фермерів досягається за рахунок державної допомоги. *Голос України*. Київ. 2024. 5 ст. URL: <https://www.golos.com.ua/article/292027> (дата звернення: 09.06.2025)

31. Стукан Т. Концептуальні засади державного регулювання аграрного сектору України. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 25. С. 45–50. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2021/25-2021/8.pdf> (дата звернення: 09.06.2025)

32. Таран О. Пасемко Г. Державне регулювання аграрного сектору під час війни (на прикладі України). *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 45. С. 123–128 (дата звернення: 14.06.2025)

33. Україна: вплив війни на рентабельність сільського господарства – проблема номер один. URL: <https://surl.li/atqvzf> (дата звернення: 18.06.2025)

34. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. *Соціальноекономічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. №5. С.44-53.

35. Харчук Н. Т. Співпраця України та Канади у період 2014-2021 рр. *Науковий блог ОА ДПУ*, Київ. 2022. 12 ст.

36. Ходаківська О. Мартинюк М. Наслідки впливу воєнних дій на стан аграрного сектору України. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали V Міжнар. конф. (м. Тернопіль, 22*

березня 2024). URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/1102/1123> (дата звернення: 23.06.2025)

37. Шолойко А. С. Державна фінансова підтримка розвитку сільського господарства. К. КОМПРИНТ, 2013. 125 с.

38. Barichello R. The COVID-19 pandemic: Anticipating its effects on Canada's agricultural trade. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie*. Toronto (онлайн). 2020. 6 ст. (68(2):219–224). URL: <https://doi.org/10.1111/cjag.12244> (дата звернення: 27.07.2025)

39. Deaton B. J. Food security and Canada's agricultural system challenged by COVID-19. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie*. Toronto (онлайн). 2020. 7 ст. (Volume 68, Issue 2, pp. 143–149). URL: <https://doi.org/10.1111/cjag.12227> (дата звернення: 27.07.2025)

40. Dehghantanha A., Karimipour H., Azmoodeh A. Cybersecurity in Smart Farming: Canada Market Research. (Preprint arXiv). 2021. 10 ст. (arXiv:2104.05183). URL: <https://arxiv.org/abs/2104.05183> (дата звернення: 27.07.2025)

41. Farming the Future: Agriculture and climate change on the Canadian Prairies. International Institute for Sustainable Development (IISD). Winnipeg. 2021. ~80 ст. URL: PDF на сайті IISD

42. Jiansong Xu. The Role of Carbon Pricing in Food Inflation: Evidence from Canadian Provinces. (Working paper / arXiv). 2024. ~15 ст. (arXiv:2404.09467). URL: <https://arxiv.org/abs/2404.09467> (дата звернення: 27.07.2025)

43. Lawley C. COVID-19 and Canadian farmland markets in 2020. *Canadian Journal of Agricultural Economics/Revue canadienne d'agroeconomie*. Toronto (онлайн). 2021. 8 ст. (69(2):291–298). URL: <https://doi.org/10.1111/cjag.12283> (дата звернення: 27.07.2025)

44. Malla S., Brewin D. An Economic Account of Innovation Policy in Canada: A Comparison of Canola, Wheat, and Pulses. *AgBioForum*, University of Manitoba / Lethbridge. 2020. 12 ст.

45. Palomo H. et al. (автори) Opportunities and trade-offs for expanding agriculture in Canada's North: an ecosystem service perspective. *facets*. 2020. 20 ст. URL: <https://doi.org/10.1139/facets-2020-0097> (дата звернення: 27.07.2025)
46. Risk Management Agency: Crop Policy Fact Sheets. URL: <https://www.rma.usda.gov> (дата звернення: 27.07.2025)
47. Skogstad G. Political Parties and Policy Change in Canadian Agricultural Marketing Institutions. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*. онлайн. 2020. 25 ст.
48. Carbon dioxide emissions of the most polluting countries worldwide in 2010 and 2023. Statista. <https://www.statista.com/statistics/270499/co2-emissions-in-selected-countries/> (дата звернення: 27.07.2025)
49. Xu J. Climate Change, Agricultural Productivity, and Farm Insurance in Canada. *Canadian Agri-Food Policy Institute (CAPI) report*. Ottawa. 2024. 30 ст.
50. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2022: Reforming Agricultural Policies for Climate Change Mitigation. *Paris*. 2022. 1887 ст. URL: <https://doi.org/10.1787/7f4542bf-en> (дата звернення: 28.07.2025)
51. CCOF - California Certified Organic Farmers. 2025. URL: <https://ccof.org/about/> (дата звернення: 28.07.2025)
52. Hurt, R. Douglas. *American Agriculture: A Brief History*. Revised Edition. Purdue University Press, 2002. 126 ст.
53. Gardner, Bruce L. *American Agriculture in the Twentieth Century: How It Flourished and What It Cost*. Harvard University Press, 2002. 98 ст.
54. Hurt, R. Douglas (ed.). *A Companion to American Agricultural History*. Wiley-Blackwell, 2022. 432 ст.
55. Cochrane, Willard W. *The Development of American Agriculture: A Historical Analysis*. 2nd ed., University of Minnesota Press, 1993. 362 ст.
56. Russell, Peter A. *How Agriculture Made Canada: Farming in the Nineteenth Century*. McGill-Queen's University Press, 2012. 243 ст.

57. Taylor, J. Edward. Earnings and Mobility of Legal and Illegal Immigrant Workers in Agriculture. *American Journal of Agricultural Economics*. 74 (4): 889—896.
58. Martin, Phillip (2002). Mexican Workers and U.S. Agriculture: The Revolving Door. *The International Migration Review*. 36 (4): 1124—1142.
59. Agriculture and Agri-Food Canada. (2025). Overview of Canada's agriculture and agri-food sector (офіційний веб-портал із політиками та програмами). URL: <https://agriculture.canada.ca/> (дата звернення 28.07.2025)
60. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2023). The State of Food and Agriculture 2023. FAO. URL: <https://www.fao.org/publications> (дата звернення 28.07.2025)
61. United States Department of Agriculture. Economic Research Service. Farm Economy – Farm Commodity Policy. 2025. URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/farm-economy/farm-commodity-policy> (дата звернення 28.07.2025)
62. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Country chapter – Canada & United States. – Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/10/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_354e7040/full-report.html (дата звернення 28.07.2025)
63. U.S. Department of State. Office of Agricultural Policy [Електронний ресурс]. URL: <https://www.state.gov/division-for-trade-policy-and-negotiations/agricultural-policy> (дата звернення 28.07.2025)
64. Agriculture and Agri-Food Canada. What we do [Електронний ресурс]. URL: <https://agriculture.canada.ca/en/department/what-we-do> (дата звернення 28.07.2025)
65. Agriculture and Agri-Food Canada. Sector overviews and market information [Електронний ресурс]. URL: <https://agriculture.canada.ca/en/sector> (дата звернення 28.07.2025)
66. Statistics Canada. Agriculture and Food Statistics (статистичні дані та аналітика щодо аграрної політики, включаючи Census of Agriculture). URL:

https://www.statcan.gc.ca/en/subjects-start/agriculture_and_food (дата звернення 28.07.2025)

67. Agriculture and Agri-Food Canada. Programs and services (перелік федеральних програм фінансування, ризикового менеджменту та сталого розвитку в аграрному секторі). URL: <https://agriculture.canada.ca/en/programs> (дата звернення 28.07.2025)

68. United States Department of Agriculture. Rural Development Regulations & Guidelines (регуляції та рекомендації щодо аграрного розвитку в сільських районах, частина Farm Bill). URL: <https://www.rd.usda.gov/resources/regulations-guidelines> (дата звернення 28.07.2025)

69. Agriculture and Agri-Food Canada. AgriInvest, AgriStability and AgriInsurance Programs [Електронний ресурс]. URL: <https://agriculture.canada.ca/en/programs/business-risk-management> (дата звернення 28.07.2025)

70. United States Congress. Senate Committee on Agriculture, Nutrition, and Forestry [Електронний ресурс]. URL: <https://www.agriculture.senate.gov/> (дата звернення 28.07.2025)